

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยปี 2549

การกลับมาของทหารและการใช้นโยบายละเว้นโทษ

ความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและหลักแห่งกฎหมายในประเทศไทยต้องถอยหลังไปอีกหลายปี เมื่อทหารเข้ามายึดอำนาจการปกครองแผ่นดินด้วยการก่อรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน

การทำรัฐประหารซึ่งนำโดยพลเอก สนธิ บุญยรัตกลิน ทำให้รัฐบาลรักษาการของพ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ผู้มีลักษณะแข็งกร้าว นิยมการบริหารแบบเผด็จการและไม่เคยเคารพในสิทธิมนุษยชน หรือหลักการแห่งระบอบประชาธิปไตยต้องสิ้นสุดอำนาจลงอย่างกะทันหัน ประเทศไทยจึงต้องตกอยู่ ภายใต้สภาพที่เลวร้ายกว่าเดิม หลังเข้ายึดอำนาจเพียงไม่กี่ชั่วโมงทหารก็ประกาศให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นอันสิ้นสุดลง ยกเลิกอำนาจศาลสูง ห้ามการชุมนุมทางการเมือง จำกัดการเคลื่อนไหวของกำลังทหารและตำรวจ ตลอดจนมีควบคุมการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน

ทหารยืนยันว่าตนจำเป็นต้องเข้ายึดอำนาจเพื่อแก้ไขวิกฤติของชาติบ้านเมือง แต่ในช่วงสอง เดือนนับแต่มีการทำรัฐประหารทหารกลับไม่สามารถนำหลักฐานใดๆ มาแสดงให้เห็นว่าจะเกิดความรุนแรงแพร่หลายในบ้านเมืองอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ตามที่ตนใช้เป็นข้ออ้างในการเข้ายึดอำนาจ

ทำนองเดียวกันทหารยังอ้างอีกว่ามีประชาชนในประเทศจำนวนมากที่สนับสนุนการทำรัฐประหารครั้งนี้ ซึ่งนับเป็นการแอบอ้างที่ทำได้อย่างปลอดภัยเพราะไม่มีทางจะพิสูจน์อยู่แล้ว คณะผู้ก่อการรัฐประหารอ้างภาพประชาชนในกรุงเทพฯ ที่นำอาหารและดอกไม้ไปมอบให้ทหารว่าเป็นการแสดงความสนับสนุน แต่กลับห้ามไม่ให้ฝ่ายที่คัดค้านออกมาจับกลุ่มเคลื่อนไหวใดๆ คนขับแท็กซี่คนหนึ่งซึ่งใช้สีพื้นข้อความประท้วงการยึดอำนาจแล้วขับรถพุ่งชนรถถังอย่างแรงได้กล่าวเมื่ออยู่ที่โรงพยาบาลว่า เขาไม่ได้ชื่นชมรัฐบาลชุดที่แล้วนักแต่รู้สึกผิดหวังเมื่อเห็นคนนำดอกไม้ไปมอบให้ทหารด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ทำให้เข้าใจกันไปว่ามีเพียงไม่กี่คนที่ไม่เห็นด้วยกับการทำรัฐประหารไม่กี่วันต่อมาคนขับแท็กซี่ผู้นี้ก็แขวนคอตายบนสะพานหลังจาก

ข้าราชการชั้นสูงคนหนึ่งได้แสดงความเห็นเป็นเชิงดูถูกการประท้วงของเขา นอกจากนี้รายการสนทนาข่าว สถานีวิทยุชุมชน เว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ต ตลอดจนสื่อรูปแบบอื่นที่ประชาชนใช้แสดงความคิดเห็นก็ถูกสั่งปิด หรือไม่ก็ถูกควบคุมตรวจสอบอย่างใกล้ชิด สื่อมวลชนได้รับคำสั่งให้ “ร่วมมือ” กับคณะปฏิรูปการปกครองฯ ซึ่งส่วนใหญ่ยอมปฏิบัติตาม ผู้สื่อข่าวหญิงคนหนึ่งซึ่งเดินทางไปต่างประเทศกับคณะผู้ติดตาม พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีคนใหม่ของรัฐบาลชั่วคราว

เปรียบว่าตัวเธอเหมือนคนเกาหลีเหนือที่ถูกสั่งให้ไปทำข่าวอันตรงเกียรติ เลิศหรูให้นายคิม จอง อิล ผู้นำเกาหลีได้

ชาวเกาหลีประท้วง
รัฐประหารในไทย

รัฐธรรมนูญต่าง กับ รัฐธรรมนูญแท้

ศาสตราจารย์เทด แม็คคอร์แมน อาจารย์มหาวิทยาลัยวิกตอเรีย ประเทศแคนาดา ได้เขียนไว้เมื่อปี ค.ศ. 1993 และตั้งข้อสังเกตว่ารัฐธรรมนูญที่มีมาในประเทศไทยนั้นถูกมองว่าเป็นรัฐธรรมนูญแต่เพียงในนามมากกว่าจะเป็นตัวบทกฎหมายที่แท้จริง คือเป็นรัฐธรรมนูญที่เขียนขึ้นเพื่อให้ผู้ปกครองมีอำนาจตามกฎหมายในการปกครองประเทศ มากกว่าเป็นการตรากฎหมายอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทุกคนพึงปฏิบัติตาม เขาเขียนว่า “นักวิเคราะห์การเมืองส่วนใหญ่ยอมรับว่ารัฐธรรมนูญในไทยมีบทบาทเพียงแค่นี้ ทำให้กลุ่มพลังการเมืองที่กุมอำนาจอยู่ในเวลานั้นมีสิทธิที่จะใช้อำนาจตามกฎหมาย” นี่คือเหตุผลที่ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญใหม่ทุกครั้งเมื่อมีการเปลี่ยนมือผู้มีอำนาจ

ทว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ฉีกแนวไปจากประเพณีปฏิบัติเดิมนับเป็นครั้งแรกที่ไทยมีรัฐธรรมนูญที่เขียนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเองก็มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ไม่ใช่จากการคัดเลือกโดยทหาร มีการรวมตัวของประชาชนที่เป็นกลุ่มอิสระนับพันนับหมื่น โดยมีจุดประสงค์เพื่อชักจูงให้ประชาชนหันมาสนใจและมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญมากขึ้น รวมถึงช่วยกันติดตามความคืบหน้าหลังประกาศใช้เป็นกฎหมาย ปี 2544 ดร.ชนธ อารณย์สุวรรณ อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เขียนว่า

“รัฐธรรมนูญฉบับใหม่สะท้อนให้เห็นการตกผลึกของระบอบประชาธิปไตยไทยตลอด 67 ปีที่ผ่านมา เพราะการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับล่าสุดนี้ไม่ได้เป็นเพียงการแก้กฎหมายบางมาตราที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ แต่เป็นการปฏิรูปทางการเมืองที่ดึงเอาประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมนับแต่เริ่มมีการร่างรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญทั้งหมดก็นับเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ รัฐธรรมนูญปี 2540 ต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ที่เคยมีการประกาศใช้เพราะผู้มีอำนาจต้องอาศัยสิทธิตามกฎหมายในการปกครองตรงที่เป็นรัฐธรรมนูญที่ริเริ่มและเรียกร้องโดยประชาชนที่ต้องการให้ระบอบการปกครองที่มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงหยั่งรากลงในผืนแผ่นดินไทย”

ที่สำคัญคือรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2540 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญต่อการจัดกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย เพราะเป็นครั้งแรกที่หลักแห่งกฎหมายกลายเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายสูงสุดอย่างแท้จริง ต่อกรณีนี้ ดร.กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์ อดีตอธิบดีกรมคุมประพฤติได้เขียนว่า

“รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องการจัดระบบกระบวนการพิจารณาคดีอาญาใหม่หมด ขั้นตอนในการยกร่างรัฐธรรมนูญยังสอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนที่ต้องการให้มีการปฏิรูป เพราะประชาชนรู้สึกไม่พอใจในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาหลังจากที่มีการเสนอข่าวทางสื่อต่างๆ อย่างกว้างขวางเรื่องการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่สอบสวนดำเนินคดีอาญา การละเมิดสิทธิมนุษยชน และกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ดำเนินไปอย่างอืดอาดล่าช้าและขาดการตรวจทาน

อำนาจอย่างเพียงพอ ประชาชนยังรับรู้ถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างผู้พิพากษา กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดี ซึ่งบางครั้งได้แพร่ไปสู่บุคคลภายนอกและนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธาของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม จากสภาพความเป็นมาที่กล่าวมานี้ทำให้สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญใช้เป็นโอกาสในการแนะนำให้เกิดการยกเครื่องกฎหมายว่าด้วยการพิจารณาความอาญาของไทยครั้งใหญ่ขึ้น”

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในทุกๆ กระทรวง ทบวง กรมของรัฐทั้งด้านโครงสร้างและขั้นตอนการดำเนินงาน พร้อมกับการตอกย้ำให้ตระหนักถึงสิทธิตามรัฐธรรมนูญ มีการออกกฎหมายและจัดตั้งหน่วยงานหรือสถาบันใหม่ๆ ขึ้นเพื่อนำการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไปสู่การปฏิบัติโดยมีศาลยุติธรรมให้การปกป้องคุ้มครอง เมื่อมีการดำเนินคดีกับกลุ่มผู้ประท้วงโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย จำเลยได้รับการตัดสินว่าไม่มีความผิดหลังจากที่ยืนยันว่าตนมีสิทธิในการชุมนุมและแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับข้าราชการจากกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดการชุมนุมประท้วงบริษัทเอกชนที่ขอสัมปทานทำเหมืองฟอสเฟต แล้วถูกบริษัทฟ้องก็ได้รับการตัดสินว่าไม่มีความผิด ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานละเมิดสิทธิส่วนบุคคลตามรัฐธรรมนูญ ที่ไปตรวจสอบบัญชีธนาคารและข้อมูลส่วนตัวด้านการเงินของนักกิจกรรมทางสังคมห้าคน โดยผิดกฎหมาย หรือกรณีที่ทนายความผู้หนึ่งฟ้องดำเนินคดีพนักงานอัยการขอหาปฏิเสธไม่รับตนเข้าทำงานเนื่องจากความพิการทางร่างกาย ซึ่งศาลได้ตัดสินว่าโจทก์ได้รับความเสียหายจากการเลือกปฏิบัติอันเป็นการขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ

ยังมีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นอีกหลายอย่างจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เช่น การกระจายเสียงทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุถือเป็นทรัพย์สินของชาติที่ต้องนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของสาธารณชน (มาตรา 40) และนี่คือหลักการที่สุภิญญา กลางณรงค์ นักรณรงค์ต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิของสื่อมวลชนใช้เป็นข้อถกเถียงในศาลจนประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับบริษัทยักษ์ใหญ่ด้านโทรคมนาคมของอดีต นายกรัฐมนตรีซึ่งมีทรัพย์สินมากมายมหาศาล เมื่อเดือนมีนาคม 2549 ศาลอาญากรุงเทพได้ถอนฟ้องคดีหมิ่นประมาทที่บริษัทชินคอร์ปอเรชั่นของอดีตนายกรัฐมนตรีนายทักษิณ ชินวัตรเป็นโจทก์ยื่นฟ้อง โดยกล่าวว่าเธอได้ชี้ให้เห็นว่าบริษัทได้รับผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นนับตั้งแต่เขาเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็น นายกรัฐมนตรี หรือการที่หน่วยงานรัฐต้องแจ้งให้ประชาชนรับทราบถึงโครงการใดๆ ก็ตามที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือต่อคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นก่อนการอนุมัติโครงการ (มาตรา 59) และนี่คือบทบัญญัติใหม่ของรัฐธรรมนูญที่ศาลใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินรัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรม และสั่งให้เพิกถอนสัมปทานการทำเหมืองในจังหวัดขอนแก่นที่ไม่เคยมีการทำประชาพิจารณ์เมื่อปี 2547

การมีกฎหมายใหม่กระตุ้นให้เกิดการคิดและการกระทำใหม่ อย่างกรณีของจินตนา แก้วขาว แกนนาคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ผู้ชนะคดี เมื่อศาลตัดสินว่าเธอไม่เพียงมีสิทธิ

ในการชุมนุมและแสดงความคิดเห็น โดยเสรีเท่านั้น แต่ยังมีสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตามที่ระบุไว้ในมาตรา 46 ของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกด้วย ศาลยังตั้งข้อสังเกตต่อไปว่ามาตรานี้และมาตราใหม่อื่นๆ ถูกบัญญัติขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเพื่อพัฒนาการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยที่ต้องการให้ประชาชนคนสามัญเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในกิจกรรมทางการเมืองและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชนมากกว่าที่เคยเป็นมาในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ

สุกัญญา กลางณรงค์

รัฐธรรมนูญพ.ศ. 2540 เป็นเครื่องชี้วัดความก้าวหน้าครั้งสำคัญในกระบวนการคิดของคนไทยในประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญและการจัดการสังคมของตน เป็นรัฐธรรมนูญที่ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนนับล้าน และทำให้คนไทยเข้าใจความหมายของคำว่ามติมหาชนดีขึ้นว่าหมายถึงการทำความตกลงร่วมกันระหว่างประชาชนทั่วไป จากที่แต่ก่อนคำว่า “มติมหาชน” ถูกเข้าใจไปในแง่ของระบอบอุปถัมภ์ที่คนชั้นนำเป็นผู้ตัดสินใจแทนคนอื่นในไม่ช้าประชาชนทั่วประเทศก็ได้แสดงให้เห็นว่าตนเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำว่ามติมหาชนดีกว่าพวกผู้มีอำนาจในระบอบเดิม

รัฐธรรมนูญปี 2540 ยังมีความสำคัญต่อหลายๆ ประเทศไม่ใช่เฉพาะต่อประเทศไทย เพราะเป็นตัวอย่างให้กับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคที่ถูกเกาะกินด้วยระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จและความไร้ซึ่งกฎหมาย ดังที่ศาสตราจารย์แอนดรูว์ ฮาร์ดีง จากมหาวิทยาลัยลอนดอนได้เขียนว่า “การปฏิรูปกฎหมายมหาชนของไทยควรถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในแง่ของพัฒนาการการร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญใหม่ในเอเชียและในประเทศกำลังพัฒนาโดยทั่วไป”

ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงให้อำนาจประชาชนไทยว่าเป็นกลุ่มผู้ปกครองใหม่และยังเป็นการริเริ่มกระบวนการวางกฎเกณฑ์ขั้นพื้นฐานบางอย่าง เป็นการช่วงชิงอำนาจคืนมาจากกลุ่มอำนาจเดิมคือทหารกับพวกชนชั้นนำ และพยายามทำให้อำนาจตกไปอยู่ในมือของประชาชนด้วยการออกกฎหมายใหม่และจัดตั้งหน่วยงานที่เป็นอิสระ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าการขาดอำนาจคุ้มครองอย่างพอเพียงทำให้รัฐธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ต้องพยายามต่อสู้เพื่อปกป้องสถาบันที่ตนสร้างขึ้นให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเป็นอิสระต่อไปขณะที่ต้องเผชิญหน้ากับความหลงอำนาจชนิดขาดการควบคุมของทรราชกับกลุ่มผู้สนับสนุนเขาที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามา แต่การจัดการกับปัญหาดังกล่าวภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายระบุไว้ก็ถือเป็นความท้าทายของระบอบการปกครองอันมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด

รัฐธรรมนูญชั่วคราวที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ต่างกับรัฐธรรมนูญ 2540 เพราะทำให้ประเทศไทยต้องกลับไปใช้รัฐธรรมนูญแบบจอมปลอมอีกครั้ง และอำนาจตกไปอยู่ในมือของชนชั้นนำที่เป็นทหารขณะที่พยายามสร้างภาพให้เป็นตรงข้าม รัฐธรรมนูญชั่วคราวนี้ให้อำนาจทหารซึ่งปรับเปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ในการตัดสินใจและแต่งตั้งบุคคลที่จะมาเป็นผู้นำรัฐบาลชุดใหม่ นอกจากการ

แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นพลทหารอาชีพและยังเป็นเพื่อนร่วมงานที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองฯ แต่งตั้งประธานและรองประธานสภาชั่วคราวแล้ว ทหารยังแต่งตั้งสมาชิกแห่งชาติซึ่งมีสมาชิก 2000 คน และให้คัดเลือกภายในสมาชิกด้วยกันเองขึ้นมา 200 คน จากนั้นทหารก็จะเลือก 100 คนขึ้นมารับผิดชอบการแต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 35 คน โดย 25 คนให้คัดเลือกมาจาก 100 คน ส่วนอีกสิบคนที่เหลือทหารจะเป็นผู้แต่งตั้งเอง คาดว่ากระบวนการนี้จะกินเวลาเกือบตลอดปี 2550

ขณะเดียวกันสภานิติบัญญัติชั่วคราวก็ถูกตั้งชื่ออย่างเหมาะสมว่า “สภานายพล” เพราะในบรรดาสมาชิก 242 คนที่มีการประกาศรายชื่อเมื่อเดือนตุลาคม 76 คนเป็นนายพลทหารชั้นสูงที่เกษียณราชการหรือยังรับราชการอยู่ สมาชิกส่วนใหญ่ที่เหลือก็เป็นข้าราชการ นักธุรกิจกับนักวิชาการ ความแตกต่างที่เห็นคือสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดนี้มีตัวแทนที่มาจากภาคผู้ใช้แรงงานเพียงคนเดียว และสี่คนมาจากพรรคการเมือง

คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่ทำให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญชั่วคราวขณะยังอยู่ในขั้นยกร่าง เพราะมีรายชื่อผู้ร่างเป็นคณะเดียวกับคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญปี 2534 ถูกเพิกเฉย จึงไม่ใช่เรื่องน่าประหลาดใจเมื่อนักวิชาการและนักกฎหมายอาชีพคนอื่นๆ ออกมาแสดงความห่วงใย ในมาตรา 34 ที่บัญญัติให้ทหารมีอำนาจเรียกคณะรัฐมนตรีมาประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากทหารได้ทุกครั้งที่ทหารเห็นสมควรนั้น นายทองใบ ทองเป่า นักกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนและอดีตสมาชิกวุฒิสภาได้เขียนว่า “ไม่ใช่เรื่องฉลาดนัก” เพราะเป็นการ “ผิดคำพูดที่ให้ไว้ว่าจะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการปกครองของฝ่ายพลเรือน” ภาพการ์ตูนในเว็บไซต์หนังสือพิมพ์ประชาไททำให้เราเข้าใจสถานการณ์ดังกล่าวได้ชัดเจนขึ้น คือภาพสภาร่างรัฐธรรมนูญมีรั้วลวดหนามกั้น มีชาวบ้านสองคนยื่นเกาะรั้วตะโกนมาจากด้านนอก

สภาร่างรัฐธรรมนูญ: ห้ามเข้า (ที่มา- ประชาไท)

ปกครองโดยทหาร?

เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่ระดับสูงขององค์การสหประชาชาติในประเทศกัมพูชาได้พบกับรัฐมนตรีคนหนึ่งของไทยเพื่อหารือเกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินงานของศาลในประเทศไทย โดยแสดงความกังวลที่ศาลขาดอิสระในการปฏิบัติหน้าที่และถามว่ารัฐบาลตั้งใจจะแก้ปัญหานี้อย่างไร รัฐมนตรีคนนั้นได้ตอบเพียงว่า “อย่าห่วงเลย ผมจะทำให้หน่วยงานเหล่านั้นมีอิสระในการทำงานเอง”

ในเดือนพฤศจิกายน 2549 นายกรัฐมนตรีชั่วคราวซึ่งคงจะหลงประเด็นแบบเดียวกับรัฐมนตรีคนนั้นก็ได้ออกมาพูดว่ารัฐบาลของตน “มีความมุ่งมั่นที่จะฟื้นฟูหลักแห่งกฎหมายให้กลับคืนมา” ด้วยการปฏิรูประบบการบริหารงานของกระทรวงยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

หัวใจสำคัญประการหนึ่งของหลักแห่งกฎหมายคือทุกคนมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายหมายความว่าไม่มีใครอยู่เหนือกฎหมาย แปลว่าทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎหมายสามัญและได้รับความคุ้มครองโดยกระบวนการยุติธรรมเหมือนกัน โดยไม่คำนึงถึงสถานะหรือตำแหน่งใดๆ

อย่างไรก็ตาม ในมาตรา 37 ของรัฐธรรมนูญชั่วคราว ผู้นำรัฐประหาร 19 กันยา รวมทั้งบุคคลทุกคนที่ได้รับการมอบหมายหรือคำสั่งจากคณะผู้ก่อการรัฐประหาร ซึ่งก็รวมทั้งพลเอก สุรยุทธ์ด้วยนั้น กลับได้รับยกเว้นจากความผิดสำหรับการกระทำใดๆ ก็ตามทั้งก่อนและหลัง หรือในวันที่ก่อการนั้น

“บรรดาการกระทำทั้งหลายของหัวหน้าและคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมตลอดทั้งการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำดังกล่าว หรือของผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากหัวหน้า หรือคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อันได้กระทำไปเพื่อการยึดและควบคุมอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 19 กันยายน พุทธศักราช 2549 นั้น การกระทำดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ไม่ว่าเป็นการกระทำก่อนหรือหลังวันที่กล่าวมา เพื่อให้มีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ รวมทั้งการลงโทษและการกระทำอันเป็นการบริหารราชการอย่างอื่น ไม่ว่ากระทำในฐานะตัวการ ผู้สนับสนุน ผู้ใช้ให้กระทำ หรือผู้ถูกใช้ให้กระทำ และไม่ว่ากระทำในวันที่กล่าวนั้นหรือก่อนหรือหลังวันที่กล่าวนั้น หากการกระทำนั้นผิดต่อกฎหมาย ให้ผู้กระทำพ้นจากความผิด และความรับผิดชอบโดยสิ้นเชิง”

ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ของไทยก็มีบทบัญญัติที่คล้ายกันนี้ ยกเว้นในรัฐธรรมนูญ 2540 ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่จะได้รับการอนุมัติจากทหารที่กุมอำนาจอยู่ในขณะนี้คงเอาบทบัญญัติดังกล่าวมาบรรจุเป็นมาตราหนึ่งเช่นกัน

มาตรา 37 ของรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวเป็นการขัดต่อหลักกฎหมายโดยตรง เพราะทำให้คณะผู้ก่อการรัฐประหารและบุคคลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องรอดพ้นจากกฎหมายและอำนาจศาล มาตรานี้ยังขัดต่อคำพูดที่ทหารให้ไว้ว่าจะยึดมั่นในสนธิสัญญาสหประชาชาติ เมื่อเร็วๆ นี้ผู้เชี่ยวชาญจากองค์การ

สหประชาชาติได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการให้ผู้ที่ทำผิดได้รับเว้นโทษด้วยการใช้นโยบายนิรโทษกรรมแบบเหวี่ยงแหเป็นการขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งศาลในประเทศได้เพิกถอนคำสั่งนิรโทษกรรมดังกล่าวในภายหลังเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ สารสำคัญในมาตรา 2 ของอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งไทยเป็นภาคีอยู่ด้วยนั้น เป็นการทำให้กฎหมายมีอำนาจโดยเท่าเทียมกันและยุติการนิรโทษกรรมที่เคยใช้ปกป้องความผิดทางอาญา ประเทศไทยเคยถูกวิจารณ์อย่างรุนแรงมาแล้วต่อกรณีที่รัฐปกป้องทหารและตำรวจที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนขณะปฏิบัติหน้าที่ในช่วงที่มีการใช้พระราชกำหนดบริหารราชการแผ่นดินในสถานการณ์ฉุกเฉิน ดังนั้น การยกเว้นโทษจึงเป็นการทำผิดต่อบทบาทหน้าที่ที่รัฐพึงปฏิบัติและไม่ได้ทำให้ความกลัวของประชาชนว่าทหารและตำรวจไทยจะอยู่เหนือกฎหมายลดน้อยลง

เดือนพฤศจิกายนนายกรัฐมนตรีชั่วคราวยังออกมาแสดงความคิดเห็นอีกเรื่องที่คุณเหมือนจะโดยไม่ได้ตั้งใจ เขาบอกว่า “ผมไม่ได้เป็นนักการเมือง และไม่มีผลประโยชน์พิเศษใดๆ ผูกมัด” แต่อีกด้านหนึ่งเขากลับบอกว่า “ผมมีอำนาจที่มาพร้อมกับการได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีให้ปฏิบัติงานอย่างรวดเร็วและเด็ดขาด” พลเอกสุรยุทธ์กลายเป็นความดิงามถูกต้องที่เกิดมาจากความชั่วร้าย เขากำลังบอกความจริงที่ว่าเขาไม่ได้เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองใดๆ และไม่ได้เป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งนั้นเป็นเรื่องที่ดี

อำนาจอธิปไตยในระบบรัฐสภาเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกจากหลักแห่งกฎหมาย หมายความว่า รัฐบาลที่เป็นอิสระมีอำนาจที่จะผ่านมติเพื่อบังคับใช้เป็นกฎหมายโดยปราศจากการแทรกแซงจากกลุ่มอำนาจอื่น และกฎหมายเหล่านั้นก็อาจอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจของศาล ในแง่นี้อำนาจตุลาการก็จะเข้มแข็งขึ้นและเป็นการยืนยันบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้ใช้กฎหมาย

การที่นายกรัฐมนตรีออกมายืนยันว่าตนมีอิสระที่จะทำในสิ่งที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อผดุงไว้ซึ่งหลักแห่งกฎหมายจึงเป็นคำพูดที่ขัดกับหลักแห่งตรรกะโดยสิ้นเชิง เพราะมีแต่ประมุขของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งตามหลักแห่งกฎหมายซึ่งก็รวมถึงการมีรัฐสภาและศาลเท่านั้นที่อาจผดุงไว้ซึ่งหลักแห่งกฎหมายได้ ที่มาของตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและการอ้างอำนาจที่ตนมีจึงเป็นการละเมิดกฎหมายเสียเอง

เมื่อไม่มีรัฐสภาที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ใครคือผู้ออกกฎหมายในประเทศไทย? แน่แน่นอนว่าไม่มีใครสามารถตอบคำถามนี้กับประชาชนได้ ทหารและตำรวจที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง ข้าราชการกับนักวิชาการที่ทำหน้าที่แทนประชาชนนะรี นี้ก็ไม่ใช่หลักฐานที่พิสูจน์ถึงความมีกฎหมายเช่นกัน

นอกจากนี้ทหารยังไม่เข้าใจความหมายของคำว่า “ความเป็นอิสระ” ในการทำงานของฝ่ายตุลาการ คุณเหมือนพวกเขาจะคิดว่าการล้มล้างรัฐธรรมนูญ ตั้งให้ศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นหนึ่งในสามศาลปกครองระดับสูงของประเทศสิ้นสุดลงแล้วสั่งให้มีการตั้งศาลใหม่ขึ้นมาแทนนั้นจะสามารถทำให้การทำงานของศาลมีความเป็นอิสระเพียงเพราะพวกเขาบอกว่ามันเป็นเช่นนั้น

มาตรา 18 ของรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวของไทยซึ่งประกาศให้เป็นกฎหมายโดยหัวหน้าคณะปฏิรูปฯ บัญญัติว่า “ผู้พิพากษา และตุลาการ มีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรมตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญนี้” มาตรา 35 ก็สั่งว่าให้มีการแต่งตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญขึ้นมาแทนศาลรัฐธรรมนูญ โดยให้ประธานศาลฎีกาเป็นประธาน ประธานศาลปกครองสูงสุดเป็นรองประธาน

ที่จริงบทบัญญัติเหล่านี้ไม่ได้ยืนยันความมีอิสระในการทำงานของศาลไทยแต่ประการใด ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาไม่ใช่สิ่งที่จู่ๆ จะมาประกาศบอกกันได้ การทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่ที่ผู้พิพากษาได้รับต่างหากที่แสดงความเป็นอิสระอย่างแท้จริง การประกาศใช้กฎหมายที่เรียกว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็เป็นการละเมิดกฎหมายตัวเอง เพราะมีคำสั่งแต่งตั้งศาลและสมาชิกขึ้นมาแทนที่ศาลที่มีอำนาจสูงกว่าด้วยการลงนามคำสั่งโดยทหารที่ได้อำนาจมาจากการใช้กำลัง

ที่สำคัญที่สุดความเป็นอิสระในการทำงานของผู้พิพากษาต้องมีความมั่นคงของตำแหน่งหน้าที่เป็นเครื่องยืนยัน หมายความว่าฝ่ายบริหารหรือฝ่ายอื่นของรัฐบาล ไม่มีสิทธิ์มาสั่งย้ายหรือแต่งตั้งผู้พิพากษา หมายความว่าบุคคลหรือหน่วยงานใดที่ไม่ได้มีอำนาจตุลาการจะมาสั่งเปิดหรือปิดศาลไม่ได้ หมายความว่าเมื่อมีการแต่งตั้งบุคคลใดขึ้นมาดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาแล้ว บุคคลนั้นต้องไม่ถูกย้ายอย่างง่ายดายหรือรวดเร็ว

มีบทความแสดงทัศนะและตัวอย่างมากมายทั่วโลกที่ยอมรับกันว่าความมั่นคงของตำแหน่งหน้าที่คือหัวใจสำคัญของความมีศักดิ์และสิทธิ์แห่งศาลและการผดุงไว้ซึ่งหลักแห่งกฎหมาย ในเอกสารของชาวสมาพันธรัฐ ผู้ร่างรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาสามคนกล่าวว่า “ไม่มีอะไรสำคัญไปกว่าความมั่นคงแห่งตำแหน่งหน้าที่ที่จะทำให้ผู้พิพากษามีอิสระในการทำงาน” และเป็นการทำตามหลักการขั้นพื้นฐานของสหประชาชาติเมื่อ ค.ศ. 1985 ว่าด้วยความมีอิสระในการทำงานของฝ่ายตุลาการที่ประกาศว่า “ผู้พิพากษาซึ่งไม่ว่าจะมาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งย่อมได้รับหลักประกันในความมั่นคงแห่งตำแหน่งหน้าที่”

รัฐธรรมนูญพ.ศ. 2540 ได้วางแนวทางไว้อย่างชัดเจนเรื่องระบบตรวจสอบและการทานอำนาจเพื่อปกป้องความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ของผู้พิพากษา โดยมีขั้นตอนการแต่งตั้งและความมั่นคงของการดำรงตำแหน่ง และมีความพยายามอย่างจริงจังในการจัดโครงสร้างสถาบันด้วยตระหนักถึงความสำคัญของความมีอิสระในการทำหน้าที่ ทั้งยังให้อำนาจแก่ศาลสูงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ในรายงานปี 2546 ดร.เจมส์ ไคลน์อธิบายว่า

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่เคยมีมาถูกนำไปปรับใช้ประมวลกฎหมายและระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินที่พวกเจ้าขุนมูลนายเป็นผู้กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมคนในสังคมด้วยการจำกัดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน...นักการเมือง ทหารกับพวกข้าราชการพลเรือนระดับสูงมักสงวนอำนาจในการตีความกฎหมายและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญไว้ให้ตัวเองเสมอ”

ผิดกับรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2540 ที่มีผู้พยายามทำให้เป็นบรรทัดฐานของกฎหมายโดยให้หน่วยงานของรัฐอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแทนที่จะเป็นตรงข้าม ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่และแน่นอนว่าได้นำมาซึ่งปัญหาและความขัดแย้ง ดังนั้นศาลรัฐธรรมนูญและหน่วยงานอิสระอื่นๆ ที่เห็นได้ชัดก็เช่นคณะกรรมการการเลือกตั้งจึงต้องตกอยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้ง ทำไมเราต้องแปลกใจกับเรื่องนี้? ในเมื่อการจัดตั้งสถาบันใหม่ๆ โดยเฉพาะสถาบันที่ไปท้าทายระบบอำนาจเดิมก็เป็นการช่วยทำให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งโดยตัวมันเองอยู่แล้ว และก่อนเกิดรัฐประหาร 19 กันยา ศาลสูงของไทยก็กำลังแก้ไขความขัดแย้งนี้อยู่ ประเด็นของความขัดแย้งที่ว่าก็คือจะให้สังคมไทยตั้งอยู่บนหลักแห่งกฎหมายหรือหลักของผู้มีอิทธิพล พวกที่มาจากกรียคอำนาจได้รับการสนับสนุนจากประชาชนและพระมหากษัตริย์ แล้วมีอะไรที่เปลี่ยนไปบ้าง?

รัฐธรรมนูญชั่วคราวต่างจากรัฐธรรมนูญปี 2540 ตรงที่ไม่ให้หลักประกันเรื่องอิสระในการทำงานแก่ศาลยุติธรรม อีกทั้งพวกทหารที่เข้ามายึดอำนาจก็ไม่ได้ให้ความสนใจเรื่องดังกล่าวอย่างแท้จริง การแต่งตั้งคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่คือการปฏิเสธความหมายของคำว่าอิสระในการทำงานของศาลนั่นเอง การที่ทหารสั่งให้หน่วยงานต่างๆ ของรัฐไปไล่เอาผิดกับคนในรัฐบาลชุดที่แล้วแสดงให้เห็นว่าความสนใจของทหารจำกัดอยู่แค่เรื่องการใช้ “ความยุติธรรม” ตามที่ตนเห็นชอบเพื่อไปทำเรื่องที่ผิดกฎหมายของพวกตนเท่านั้น หากใช้เพราะต้องการผลงไวซึ่งหลักแห่งกฎหมายไม่

ศาสตราจารย์วรเจตน์ ภาคีรัตน์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้กล่าวไว้อย่างถูกต้องว่า ประเทศไทยยังต้องเจอกับรัฐประหารไปอีกนานตราบใดที่ศาลไทยยังยอมรับกฎหมายนิรโทษกรรมที่พวกผู้กระทำความผิดผ่านเป็นกฎหมายเพื่อปกป้องตัวเอง อาจารย์วรเชษฐ์บอกว่า “กระบวนการยุติธรรมในไทยยังมีความเหลื่อมล้ำตรงที่ไปยอมรับกฎหมายที่ผู้มีอำนาจเขียนขึ้น แม้กฎหมายนั้นจะขัดต่อความถูกต้องชอบธรรมและสามัญสำนึกของประชาชนก็ตาม”

แท้จริงแล้ว “ความเหลื่อมล้ำ” นี้เองที่เป็นประเด็นสำคัญของปัญหาในประเทศไทย เพราะตราบใดที่ฝ่ายผู้มีอำนาจในการออกกฎหมายยังไปเห็นดีเห็นงามกับการยึดอำนาจแบบผิดกฎหมาย ประเทศไทยก็ต้องเผชิญกับการยึดอำนาจแบบผิดกฎหมายต่อไป ตราบใดที่คำสั่งของพวกทหารยังถูกนำไปเขียนเป็นกฎหมายในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ การปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญของไทยก็ยังคงเป็นการเขียนนิยายต่อไป

คำสัญญาว่างเปล่าต่อสถานการณ์ภาคใต้

ไม่กี่วันหลังรัฐประหาร 19 กันยา มีความคาดหวังกันว่าเหตุการณ์รุนแรงและการบาดเจ็บล้มตายในภาคใต้อาจลดน้อยลง แต่ก็เหมือนเรื่องอื่นอีกหลายเรื่องที่ไม่ได้เป็นเช่นนั้น การวางระเบิดและการลอบยิงยังคงดำเนินต่อไป และขีดความรุนแรงอาจเพิ่มสูงขึ้นด้วยซ้ำ

เดือนตุลาคมนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนสองคนถูกฆ่าตายในเหตุการณ์ที่ทำให้คนอื่นๆ ที่ทำงานในพื้นที่รู้สึกกังวลเรื่องความปลอดภัยของตัวเองอีกครั้ง รายแรกคือมูฮัมหมัด ดุโน ต้นยีโน ถูกยิงเสียชีวิตใกล้บ้านพักที่อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ครอบครัวของดุโนเล่าว่าเขาถูกฆ่าตายหลังได้รับโทรศัพท์แล้วขี่มอเตอร์ไซด์ไปข้างนอก ดุโนเป็นผู้ใหญ่บ้านที่คอยช่วยเหลือลูกบ้านที่เดือดร้อนจากการคุกคามของเจ้าหน้าที่รัฐหรือจากการถูกดำเนินคดีโดยไม่มีหลักฐาน อีกรายคือฮัสซัน ยามาและผู้ใหญ่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ถูกยิงเสียชีวิตกับเพื่อนอีกคนหลังจากที่เขาไปยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และต่อกลุ่มสิทธิมนุษยชนในประเทศเกี่ยวกับวิธีที่เจ้าหน้าที่กองกำลังรักษาความมั่นคงปฏิบัติต่อชาวบ้านในพื้นที่

ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกโหมกระพือให้รุนแรงยิ่งขึ้นจากนโยบายของรัฐบาลชุดก่อน การประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการแผ่นดินในสถานการณ์ฉุกเฉินก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวหาเรื่องเจ้าหน้าที่กองกำลังความมั่นคงลักพาตัวชาวบ้านไปทรมานแล้วฆ่าทิ้ง การทำให้ชาวบ้านจำนวนมากเสียชีวิตขณะมีการจับกุมในเดือนเมษายนและพฤศจิกายนปี 2547 การปรับเปลี่ยนโยกย้ายข้าราชการในพื้นที่หรือการยกเลิกหน่วยงานสอบต. ล้วนเป็นความผิดพลาดในการบริหารงานของรัฐบาลที่ทำให้สถานการณ์ในภาคใต้เลวร้ายลงทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีการแต่งตั้งบุคคลจากฝ่ายการเมืองซึ่งไม่น่าไว้วางใจให้มาสืบสวนคดีที่หน่วยงานรัฐควรเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ การแต่งตั้งบุคคลทางการเมืองเหล่านี้ขึ้นมาทำหน้าที่เหมือนเป็นการให้หลักประกันว่าทหารและตำรวจจะไม่ต้องได้รับโทษสำหรับความผิดจากการทำให้ผู้ต้องขังเสียชีวิตระหว่างการคุมขัง การทำให้ชาวบ้านจำนวนมากเสียชีวิตหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนอื่นๆ การที่พนักงานอัยการใช้วิธีการสกปรกในการตามหาตัวผู้บริสุทธิ์มาลงโทษแทนที่จะตามหาตัวผู้กระทำผิดที่แท้จริงและเป็นสิ่งที่ยังเกิดขึ้นจนทุกวันนี้เป็นการทำลายความเชื่อมั่นที่ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีต่อความเป็นกลางของศาล

ปี 2548 รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ขึ้นเป็นการเอาหน้าว่ารัฐต้องการให้หน่วยงานนี้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และโดยเจตนาที่แท้ก็เพื่อลดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ที่เพิ่มขึ้นจากสาธารณะชนต่อนโยบายการทำงานของรัฐ คณะกรรมการสมานฉันท์แห่งชาติพยายามปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุดและในเดือนพฤษภาคม 2549 กอส. ได้ส่งมอบรายงาน 132 หน้าให้รัฐบาล เนื้อหาในรายงานอธิบายสภาพปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าโดยเนื้อแท้แล้วปัญหาไม่ได้แตกต่างจากที่ชาวบ้านในชุมชนอื่นทั่วทุกภาคของประเทศประสบอยู่เลย แต่ปัญหาใน

ภาคใต้ถูกทำให้ดูร้ายแรงกว่าที่อื่นเป็นเพราะกระแสความกดดันที่เกิดจากการมีกองกำลังรักษาความมั่นคงลงไปอยู่ในพื้นที่มากขึ้นไป เพียงเพื่อต้องการตอบโต้กลุ่มซึ่งมีแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งเป็นเพียงคนกลุ่มน้อย ในบรรดาสาเหตุสำคัญของปัญหาในภาคใต้ กอส. ระบุว่าสาเหตุหนึ่งสืบเนื่องมาจากการใช้อำนาจในทางที่ผิดอย่างขาดการควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและการใช้มาตรการรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐ บวกกับความไม่ยุติธรรมที่เกิดจากกระบวนการพิจารณาใต้สวนคดีและการทำงานของฝ่ายปกครอง ข้อเสนอของ กอส. จึงรวมถึงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและการทำงานของกระบวนการยุติธรรมในภาคใต้เพื่อให้มีการบริหารงานที่สอดคล้องกันมากขึ้น มีประสิทธิภาพและการตรวจสอบการทำงานมากขึ้น และเจ้าหน้าที่รัฐต้องเปลี่ยนทัศนคติในการทำงาน

รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงได้กล่าวแสดงความชื่นชมรายงานดังกล่าวแต่ไม่ได้นำสิ่งที่กอส. เสนอแนะไปปฏิบัติ มีเพียงมอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งไปหาวิธีการที่จะนำข้อเสนอแนะจากกอส. ไปปฏิบัติแต่ก็ไม่ได้นำไปสู่การลงมือปฏิบัติใดๆ พลเอกสนธิซึ่งในเวลานั้นทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบพื้นที่ภาคใต้ยังได้กล่าวสนับสนุนเห็นด้วยกับสิ่งที่กอส. รายงาน แต่ก็ไม่ได้พยายามนำข้อเสนอแนะเหล่านั้นไปปฏิบัติ

หลังการยึดอำนาจในเดือนกันยายนรัฐบาลใหม่ก็เน้นความสนใจไปที่การแก้ปัญหาภาคใต้อย่างจริงจัง แต่ในวันที่ 18 ตุลาคมกลับยึดเวลาการใช้พรก. ในสถานการณ์ฉุกเฉินในสามจังหวัดชายแดนใต้ต่อไปอีกสามเดือน พรก. ฉบับนี้เป็นการให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยได้รับการยกเว้นโทษ เดือนกรกฎาคม ศาสตราจารย์ฟิลิป อัลสตัน ผู้เสนอรายงานการประชุมพิเศษขององค์การสหประชาชาติกรณีการวิสามัญฆาตกรรมหรือการตัดสินคดีโดยผลการได้กล่าวไว้ว่า “การใช้พรก. ในสถานการณ์ฉุกเฉินทำให้ทหารและตำรวจยังคงลดยกเว้นจากการฆาตกรรมต่อไป” เขากล่าวเพิ่มเติมว่า “การยกเว้นโทษให้เจ้าหน้าที่กองกำลังรักษาความมั่นคงที่กระทำการรุนแรงยังคงเป็นปัญหาสำหรับประเทศไทย แต่การประกาศใช้พรก. ในสถานการณ์ฉุกเฉินยิ่งทำให้เจ้าหน้าที่พวกนี้มีอำนาจมากขึ้น และทำให้การยกเว้นโทษดูเหมือนเป็นนโยบายของรัฐ” เขาได้ยื่นคำขอต่อรัฐบาลเพื่อเดินทางมาประเทศไทยหลายครั้งอย่างน้อยสี่ครั้ง แต่จนถึงบัดนี้ก็ยังไม่มีหลักฐานว่าคำขอของเขาจะได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลไทยหรือไม่ หรือเมื่อไรจึงจะมีการยกเลิกการใช้พรก. ฉุกเฉินในสามจังหวัดชายแดนใต้

คณะทำงานองค์การสหประชาชาติเรื่องการบังคับให้บุคคลสูญหาย (the UN Working Group on Enforced and Involuntary Disappearances) เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งขององค์การสหประชาชาติที่ให้ความสนใจต่อสถานการณ์ในภาคใต้ของไทย ในปี 2549 กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (the Asian Human Right Commission, AHRC) ร่วมกับคณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ (the Working Group on Justice for Peace) ซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ได้ยื่นคำร้องต่อองค์การสหประชาชาติกรณีผู้สูญหาย 18 รายจากพื้นที่ภาคใต้ของไทย ซึ่งนี่เป็นเพียงจำนวนเล็กน้อยจากตัวเลขทั้งหมดที่ไม่มีใครทราบ แต่เชื่อ

กันว่ากรณีคนหายที่เกิดขึ้นในภาคใต้มีจำนวนเป็นร้อยในระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมาจากจำนวนทั้งหมดที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ

ในจำนวนรายชื่อคนหายที่ยื่นต่อองค์การสหประชาชาตินั้นมีอยู่ 5 คน และในจำนวนนี้มีเด็กรวมอยู่ด้วยคนหนึ่งซึ่งเชื่อว่าหายไปในเดือนตุลาคม 2548 วิไลลักษณ์ มามะ กับสามีและลูกชายอายุ 4 ขวบ เดินทางกับเพื่อนอีกสองคนเพื่อไปเอารถคันใหม่ที่อำเภอหาดใหญ่ก่อนเดินทางกลับบ้าน แต่ทั้งหมดไม่เคยกลับถึงบ้าน เพื่อนคนหนึ่งของครอบครัวนี้มาที่บ้านและบอกว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปรามอาชญากรรมได้จับตัววิไลลักษณ์และคนอื่นๆ ไป เจ้าหน้าที่ตำรวจที่หาดใหญ่บอกญาติว่าคนกลุ่มนี้หายตัวไปเพราะมีเรื่องขัดแย้ง “ส่วนตัว” เช่นเดียวกับกรณีอื่นๆ ที่คล้ายกันนี้ในภาคใต้ที่จนถึงวันนี้ก็ยังไม่มีการสืบสวนหาข้อเท็จจริงอย่างจริงจัง เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษไปพบญาติเพื่อหาข้อมูลบางอย่างแต่ไม่เคยแสดงความคิดเห็นใดๆ

ห้าคนที่หายตัวไป-วิไลลักษณ์ มามะและคนอื่นๆ

พวกเขาอยู่ใน

ยะ เจาโคละห์

วันที่หายไป 26 มีนาคม 2545
สถานที่เกิดเหตุ โรงแรมพาร์ควิว ยะลา
หายไปหลังพบเจ้าหน้าที่ตำรวจ

แหวะรง รอร์อิง

วันที่หายไป 26 มีนาคม 2545
สถานที่เกิดเหตุ โรงแรมพาร์ควิว ยะลา
หายไปหลังพบเจ้าหน้าที่ตำรวจ

อิมรอสิม กาโยะ

วันที่หายไป 8 มกราคม 2547
สถานที่เกิดเหตุ อำเภอบันนังสตา ยะลา
ถูกชายในเครื่องแบบนำตัวไปจากบ้านพัก

อัฒลละห์ สะยิมะสะเลห์

วันที่หายไป 5 มิถุนายน 2548
สถานที่เกิดเหตุ สถานีรถไฟยะลา
สงสัยว่าถูกจับขึ้นรถกระบะที่จอดรออยู่

แหวะ อัฒลล วะห์เอง บาเนิง

วันที่หายไป 15 ตุลาคม 2548
สถานที่เกิดเหตุ ระหว่างปัตตานีกับยะลา
ไม่ทราบรายละเอียดของการหายตัวไป

-อะหมัด อ่าห์มีเดิน

วันที่หายไป 1 พฤศจิกายน 2548
สถานที่เกิดเหตุ ปัตตานี
สงสัยว่าถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจสะกดรอยตาม

มูอะหมัด เซ็นเร็น

วันที่หายไป 1 พฤศจิกายน 2548
สถานที่ ปัตตานี
สงสัยว่าถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจสะกดรอยตาม

บตุลละห์ ชาลาม

วันที่หายไป 1 พฤศจิกายน 2548
สถานที่ ปัตตานี
สงสัยว่าถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจสะกดรอยตาม

เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือทหารจับคนๆ หนึ่งไปมาแล้วนำศพไปทิ้ง เขาได้ทำมาตรการอำพรางที่ โหดเหี้ยมและชั่วร้ายที่สุด การทำให้บุคคลหายไปถือเป็นความรุนแรงที่มีการวางแผนมาอย่างดี เป็น การกระทำที่ทั้งโหดเหี้ยมป่าเถื่อนและมีการเตรียมการอย่างถี่ถ้วน เพราะต้องมีคนคอยสะกดรอยเก็บ ข้อมูล เตรียมแผนการลงมือ จัดหาคนที่ลงมือ จัดหายานพาหนะ อาวุธและสถานที่ ต้องมีการทำ รายงานเท็จ การทำลายหลักฐาน และต้องเตรียมอ้างกฎหมายหรือเปลี่ยนแปลงข้อกฎหมายที่จะนำมาใช้ ปกป้องผู้กระทำผิด การทำให้บุคคลสูญหายมักเกิดร่วมกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบอื่นๆ รวมทั้งการทรมาน การกักขังหน่วงเหนี่ยวโดยไม่ให้ติดต่อกับใคร และการวิสามัญฆาตกรรม คำว่า “การทำให้บุคคลหายไป” จึงเป็นเพียงการใช้ภาษาที่สุภาพสำหรับการลักพาตัวไปกักขังโดยมีเจตนา จะฆ่าที่นั่นเอง

การกระทำทั้งหมดนี้ยังดำเนินต่อไปได้ตราบไคที่ทุกฝ่ายยังปฏิเสธไม่ยอมรับความจริง ตราบไค ที่สถาบันซึ่งทำหน้าที่รักษากฎหมายถูกทำลาย บิดเบือนหรือเพิกเฉย การไม่ยอมรับความจริงนี้ไม่ได้ จำกัดเพียงในรูปของการทำให้บุคคลหายไปอย่างเดียว เพราะนานไปการกระทำนี้จะกลายเป็น มาตรฐานของปฏิบัติริยาเมื่อเริ่มมีการชี้มูลความผิดของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งในที่สุดจะขัดขวางความเป็นไปได้ ในการแก้ปัญหาใดๆ ที่สำคัญที่สุดการทำให้บุคคลหายไปเป็นการปฏิเสธหนทางที่จะชดใช้ความผิด แก่ผู้ตกเป็นเหยื่อ เพราะหน่วยงานของรัฐ ได้ผนึกกำลังกันที่จะไม่จ่ายค่าเสียหาย แต่กลับคิดแผนการ สกปรกกับประชาชนและยังปิดบังไว้เป็นความลับ

พฤติกรรมที่ปฏิเสธไม่ยอมรับความจริงที่ เกิดขึ้นในภาคใต้ของไทยเห็นได้อย่างชัดเจนในปลาย เดือนพฤษภาคม เมื่อมีบุคคลสำคัญซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์สองคนเรียกร้องให้มีการสืบสวนเป็นกรณี พิเศษหลังมีการพบศพนิรนามเป็นร้อยศพในพื้นที่ คุณหญิงหม่อมพรทิพย์ โรจนสุนันท์ รักษาการ ผู้อำนวยการสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ได้เป็นผู้นำการ สืบสวนขึ้นต้นในบางพื้นที่และกล่าวว่าจะทำการชุด ซากศพจำนวนนับร้อยชิ้นมาชันสูตร โดยทำงานร่วมกับ ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เธอบอกว่าศพส่วนใหญ่อยู่อา เป็นพวกแรงงานอพยพที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านและ ไม่ใช่คนในท้องถิ่น ขณะเดียวกันนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ รักษาการสมาชิกวุฒิสภาก็บอกว่ารัฐบาลล้มเหลว อย่างสิ้นเชิงเมื่อมีการพบศพนิรนามนับร้อยในภาคใต้ ปฏิบัติจากฝ่ายข้าราชการทั้งรัฐมนตรีและผู้ว่าราชการ

พรทิพย์ โรจนสุนันท์

จังหวัดคือปฏิเสธไม่รับฟังรายงานเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างหน้าตาเฉย รายงานข่าวระบุว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพูดว่าเขาไม่ถือข้อกล่าวหาเหล่านี้เป็นเรื่องจริงจัง ส่วนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็บอกว่าเป็น “เรื่องเก่า” ไม่มีอะไรต้องตื่นเต้น

ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นความคืบคลำและปฏิเสธไม่ยอมรับความจริงของข้าราชการหลายคนที่มีต่อข้อกล่าวหาเรื่องข้าราชการในพื้นที่ภาคใต้ลักพาตัวและสังหารผู้บริสุทธิ์ไปเป็นจำนวนมาก รัฐพยายามปฏิเสธการขูดขูดศพเหล่านั้น ปฏิเสธว่ามีการพบศพจำนวนมาก ปฏิเสธว่าศพเหล่านั้นไม่ใช่คนท้องถิ่น แล้วยังปฏิเสธว่าศพเหล่านั้นอาจไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำของเจ้าหน้าที่กองกำลังรักษาความมั่นคง หรือเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในภาคใต้หรือข้อสงสัยเรื่องการลักพาตัว การให้ความสำคัญเรื่องจำนวนศพและศพเหล่านั้นเป็นใครกำลังเป็นเรื่องหลงประเด็น เพราะประเด็นคือความจริงที่ว่าสิ่งเหล่านี้ยังคงดำเนินต่อไปกำลังบอกว่าบ้านเมืองยังอยู่ในสถานการณ์ที่ไร้กฎหมาย

หากสถาบันซึ่งทำหน้าที่รักษากฎหมายทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจริงเราคงไม่ได้ยินเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีการขูดขูดศพจริงหรือไม่ หรือพบก๊อปปี้ หรือศพนั้นเป็นใครและตายด้วยสาเหตุใด ก่อนที่จะมีการสืบสวนตามกระบวนการที่ควรเป็น หากเป็นการสอบสวนคดีอาญาทั่วไปก็คงมีการเปิดหลุมเพื่อนำศพขึ้นมาชันสูตรว่าผู้ตายเป็นใครแล้วส่งผลการตรวจไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และส่งรายงานถึงศาลเพื่อให้ศาลตัดสินว่าสมควรทำการสืบสวนคดีต่อไปหรือไม่และอย่างไร แต่เมื่อมีกฎหมายการศึกษา และพรก. ในสถานการณ์ฉุกเฉินมาอยู่เหนือกฎหมายอาญาทั่วไปเช่นนี้ ทั้งตำรวจและทหารเองก็มีอิสระที่จะกระทำการที่โหดร้ายรุนแรงโดยไม่ต้องรับโทษเช่นนี้ การปฏิเสธไม่ยอมรับความจริงจึงกลายเป็นสิ่งที่รัฐนำมาใช้ปกปิด แต่ไม่ใช่หลักแห่งกฎหมาย

ผลของการปฏิเสธไม่ยอมรับความจริงนี้เป็นสิ่งที่ผู้ตกเป็นเหยื่อและญาติๆ ต้องสัมผัสอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันในหลายรูปแบบ รูปแบบหนึ่งก็คือครอบครัวของผู้ถูกทำให้หายตัวไปไม่เพียงแต่ต้องต่อสู้กับภาระทางด้านอารมณ์และจิตใจ แต่ยังต้องเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่รัฐผู้ขาดความเข้าใจและปัญหาปากท้องในชีวิตประจำวันที่เกิดจากการที่ลูกชาย พ่อ ลุง น้ำ หรือพี่ชายน้องชายถูกจับตัวไป และเนื่องจากรัฐไม่มีช่องทางให้ญาติพี่น้องสามารถร้องเรียนเรื่องคนหายได้ตามปกติโดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกคุกคามเหยื่อส่วนใหญ่จึงยังมีชีวิตอยู่และสามารถติดต่อได้ในสายตาของผู้ปกครองทั่วไป แน่ใจว่านี่เป็นการสร้างความเดือดร้อนให้กับครอบครัวอย่างหนักไม่พ้น ชายคนหนึ่งที่ยังหายตัวไปได้รับหมายเรียกจากกองทัพให้มาเกณฑ์ทหาร เมื่อเขาไม่มาปรากฏตัวกองทัพก็ออกหมายจับ อีกกรณีก็คือคล้ายกันคือชายคนหนึ่งได้รับการประกันตัวระหว่างรอขึ้นศาลได้หายตัวไป ศาลจึงยึดเงินประกันและออกหมายจับ อีกรายเป็นครอบครัวที่ทรัพย์สินสูญหายระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐบุกเข้าตรวจค้นบ้าน ทำให้ไม่มีหลักฐานที่จะนำไปใช้ชี้ตัวผู้สูญหายเวลาที่ตนไปยื่นคำร้อง ส่วนรายอื่นๆ ก็มีปัญหาเรื่องการใช้ชื่อร่วมในสมุดบัญชีเงินฝากธนาคาร โฉนดที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์หรือเอกสารและบันทึกอื่นๆ ที่ต้องมีการมอบอำนาจหรือลงชื่อยินยอม โดยบุคคลที่หายไปเพื่อจะขอข้อมูลหรือทำธุรกรรมใดๆ

นี่คือเหตุผลที่ประเทศไทยจำเป็นต้องมีหน่วยงานพิเศษขึ้นมารับคำร้องเรื่องคนหาย และเมื่อมีการสืบสวนในชั้นต้นแล้วต้องมีอำนาจในการออกเอกสารที่มีผลในทางกฎหมายเพื่อยืนยันว่าคุณคลดังกล่าวได้หายไปจริง เอกสารที่หน่วยงานนี้ออกสามารถนำไปใช้ในศาล หน่วยงานของรัฐ ธนาคาร และหน่วยงานอื่นๆ เพื่อช่วยให้นักคนที่หายไปนั้นเป็นอิสระจากภาวะผูกพันในเวลานั้นไปก่อนระหว่างรอการสืบสวนเพิ่มเติม แล้วแต่งตั้งให้ญาติหรือผู้ใกล้ชิดเป็นผู้มีสิทธิกระทำการแทน หน่วยงานเดียวกันนี้ยังสามารถจัดเตรียมเอกสารยืนยันว่าคุณคลที่หายไปนั้นเสียชีวิตแล้ว

ประเทศไทยเคยประสบเหตุที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างได้ชัดเจนในการดำเนินงานเรื่องนี้ นั่นคือภัยพิบัติสึนามิเมื่อเดือนธันวาคม 2547 ที่ไม่สามารถค้นหาศพผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากทำให้ต้องสันนิษฐานว่าเหยื่อสึนามิเหล่านั้นเสียชีวิตหมดแล้ว ในสถานการณ์ปกติตามมาตรา 61 ของประมวลกฎหมายแพ่งระบุว่าญาติของบุคคลซึ่งสูญหายขณะเกิดภัยพิบัติหรือสงครามต้องรอเป็นเวลา 2 ปี จึงจะสามารถแจ้งให้ศาลออกเอกสารยืนยันว่าคุณคลดังกล่าวเสียชีวิตแล้ว บทบัญญัตินี้สร้างปัญหาและอุปสรรคที่ไม่ชอบด้วยเหตุผลอย่างใหญ่หลวงต่อคนในครอบครัวที่พยายามดำเนินชีวิตต่อไป ในเดือนพฤษภาคม 2548 รัฐบาลจึงมีมติให้แก้ไขกฎหมายซึ่งนับเป็นการตัดสินใจที่เหมาะสมและน่ายกย่อง โดยให้เหยื่อของผู้ประสบภัยสึนามิได้รับยกเว้นจากบทบัญญัติของกฎหมายนี้ ประเทศอื่นๆ ที่ประชาชนตกเป็นเหยื่อคลื่นยักษ์สึนามิก็มีการประนีประนอมขอกฎหมายในทำนองเดียวกัน

เหยื่อการสังหารและการทำให้บุคคลหายไปที่เกิดขึ้นในภาคใต้หรือที่อื่นๆ แล้วถูกนำมาฆ่าทิ้งหรือฝังที่นั่นเป็นเหยื่อคลื่นสึนามิที่มนุษย์เป็นผู้กระทำ มันกวาดล้างไปตามหมู่บ้านและเมืองอย่างเงียบๆ ทิ้งไว้ซึ่งความตายและความขอยยับในรูปแบบต่างๆ ในความเป็นจริงมหันตภัยที่มนุษย์เป็นผู้ก่อนี้สร้างความหายนะยิ่งกว่ามหันตภัยจากธรรมชาติมากนัก เพราะก่อให้เกิดทุกข์ที่ยิ่งกว่าความตายและความปั่นป่วนรุนแรง มันทำลายสถาบันอันเป็นรากฐานที่จะช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้ มันสร้างความเสียหายที่เกินจะเยียวยาแก้ไขต่อทุกๆ มิติของชีวิตทางสังคมและความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึ่งมีต่อกัน ก้าวแรกที่หน่วยงานของรัฐควรทำหากอยากเห็นโศกนาฏกรรมนี้สิ้นสุดลง และอยากให้ประชาชนในภาคใต้ได้รู้จักความหมายใหม่ของคำว่าความยุติธรรมก็คือออกมายอมรับปัญหาและความรุนแรงที่แท้จริงที่กำลังเป็นไป ปัญหานั้นก็คือการบังคับให้บุคคลหายไปทั้งที่รู้แล้วว่าเป็นใครและอีกหลายคนที่ไม่ทราบจำนวนแน่นอน นี่เป็นสิ่งที่รัฐต้องใส่ใจว่าคุณคลเหล่านี้สมควรได้รับการพิจารณาให้ได้รับสถานะเช่นเดียวกับผู้ตกเป็นเหยื่อคลื่นสึนามิ

หนึ่งในพฤติกรรมการอุ้มฆ่าประชาชนในพื้นที่ภาคใต้ของไทยเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นที่อื่นก็คือการใช้วิธี “ขึ้นบัญชีดำ” ซึ่งในเดือนเมษายนพลเอกสนธิ์พิบูลเป็นเชิงว่าบัญชีที่ว่าเมื่ออยู่จริงและถูกใช้ผิดวัตถุประสงค์คือเป็นการแก้แค้นส่วนตัว แต่ไม่ให้รายละเอียดว่าตนรู้อะไรเกี่ยวกับรายชื่อและการปฏิบัติต่อคนที่ถูกขึ้นบัญชี เดือนพฤศจิกายนนายกรัฐมนตรีชั่วคราวออกมายอมรับว่ามีการขึ้นบัญชีดำคนในภาคใต้ด้วยการสั่งให้เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ “ฉีก” บัญชีดำทิ้ง

การขึ้นบัญชีดำกลายเป็นเรื่องที่คุณรู้กันทั่วและที่จริงก็เป็นวิธีที่กองกำลังรักษาความมั่นคงในประเทศไทยใช้มาหลายปีแล้ว

อย่างไรก็ตามยังมีคำถามที่น่าเป็นห่วงอีกหลายข้อเกี่ยวกับการขึ้นบัญชีดำคนในภาคใต้คือ

1. ใครทำบัญชีดำ? มีบัญชีลักษณะนี้กี่บัญชี?
2. ใครเป็นผู้สั่งทำบัญชีดำ? อะไรคือเหตุผลที่ต้องสั่งทำบัญชีดำ?
3. บัญชีดำถูกส่งให้ฝ่ายต่างๆ อย่างไรและถูกใช้อย่างไร? รายชื่อนี้ถูกนำไปใช้อุ้มฆ่าอย่างไร?
4. คนที่ถูกขึ้นบัญชีดำมีจำนวนเท่าไร? และชื่ออะไร?
5. มีกี่คนที่ถูกอุ้มฆ่าเพราะมีชื่ออยู่ในบัญชีดำและเป็นใครบ้าง? ใครคือผู้ลงมืออุ้มฆ่า?
6. มีการสืบสวนหาข้อเท็จจริงอย่างไรจากเจ้าหน้าที่รัฐที่ถูกสงสัยว่าเป็นคนอุ้มฆ่าผู้ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีดำ? มีการสืบสวนเรื่องนี้กี่ครั้ง? ผลของการสืบหาความจริงคืออะไร?
7. ประชาชนจะทราบได้อย่างไรว่ามีการฉีกบัญชีดำทิ้ง? รัฐจะทราบได้อย่างไร? รัฐมีวิธีการใดเป็นหลักประกันว่าเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งให้ฉีกรายชื่อทิ้ง?
8. รัฐมีมาตรการใดมาแทนที่ให้ประชาชนอุ่นใจว่าจะไม่มีการทำบัญชีดำขึ้นใหม่? ประชาชนจะมีหลักประกันในเรื่องนี้อย่างไร?

ขณะที่รัฐออกมายอมรับว่ามีการทำบัญชีดำจริง รัฐกลับไม่ยอมรับถึงผลที่เกิดจากการมีบัญชีดำ

หลักฐานไม่มี ปัญหาไม่มี

เดือนตุลาคมอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในเวลานั้นซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้กระทรวงยุติธรรมได้แสดงความเห็นดังกล่าวข้างล่างว่า

“ทางกรมอยากเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่รัฐซึ่งทำหน้าที่สืบสวนคดีต่างๆ ได้เก็บรวบรวมพยานหลักฐานให้ชัดเจนก่อนทำการจับกุม เพราะมีการตั้งข้อหาอย่างผิดกฎหมายเกินกว่าร้อยละ 30 ของจำนวนคนที่ถูกดำเนินคดี ซึ่งรัฐต้องเป็นผู้จ่ายเงินค่าทดแทนความเสียหาย”

ขณะที่คดีอาญาร้ายแรงจำนวนมากอาจกล่าวได้อย่างเต็มปากว่าเป็นการใส่ร้ายผู้บริสุทธิ์ คำพูดนี้ทำให้เราเห็นว่ามีความผิดปกตาร้ายแรงเกิดขึ้น และไม่ใช่แค่เรื่องที่รัฐต้องเป็นผู้จ่ายค่าทดแทน แต่การยื่นคำร้องขอรับค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายเป็นอาการที่สะท้อนให้เห็นความผิดปกติที่ฝังลึกอยู่ในกระบวนการยุติธรรมของการดำเนินคดีอาญา สิ่งนี้ทำให้เกิดคำถามที่ต้องให้ความใส่ใจอย่างจริงจังตามมาอีกหลายข้อ ได้แก่

1. เกิดอะไรขึ้นกับระบบการข่าวของตำรวจ?

การสืบสวนสอบสวนคดีอาญาถือเป็นหัวใจสำคัญของการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เมื่อคนจำนวนมากถูกจับตั้งข้อหาและฟ้องร้องดำเนินคดีโดยขาดพยานหลักฐานชัดเจน นั้นหมายความว่าได้เกิดความบกพร่องอย่างร้ายแรงขึ้นในการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โครงสร้างของสำนักงานตำรวจแห่งชาติควรมีหลักประกันว่าเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่สืบสวนคดีต้องได้รับคำแนะนำที่ถูกต้อง และมีการตรวจสอบการทำงานจากผู้บังคับบัญชา ก่อนจะทำให้ใครคนหนึ่งต้องสูญเสียอิสรภาพ การจะแก้ปัญหาระบบการตั้งข้อหาอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทยจำเป็นต้องจัดการเรื่องความล้มเหลวในการให้คำแนะนำของผู้บังคับบัญชา และจำเป็นที่เราต้องหันมามองปัญหาเรื่องการจัดโครงสร้างของสำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งเป็นที่รับรู้กันมานานแล้วว่าเกิดจากการที่หน่วยงานนี้ถูกตั้งขึ้นบนหลักการที่ต้องการให้เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจในการปกครองตนเอง แทนที่จะเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนจากรัฐบาล

2. คดีที่เป็นการจงใจสร้างพยานหลักฐานเท็จมีกี่เปอร์เซ็นต์?

ในจำนวนคดีอาญาร้ายแรงที่เป็นการใส่ร้ายผู้บริสุทธิ์อาจมีบางคดีที่เกิดจากความสะเพร่าในการทำงานของตำรวจ ขณะที่อีกหลายคดีเป็นการจงใจสร้างพยานหลักฐานเท็จขึ้นมารังแกผู้บริสุทธิ์เพื่อแลกกับเงินหรือสินบนอื่นๆ เป็นที่รู้กันทั่วไปว่าตำรวจไทยส่วนใหญ่นั้นรับสินบนและชอบใช้วิธีช้อมทรมานหรือวิธีการอื่นๆ เพื่อบังคับให้ผู้ต้องหารับสารภาพและมีการสร้างหลักฐานเท็จ ตำรวจยังมีความเกี่ยวพันอย่างเหนียวแน่นกับโลกอาชญากรรม ในสภาพการณ์เช่นนี้การเรียกร้องให้เจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีอาญาตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนยื่นฟ้องต่อศาลจึงยังไม่เพียงพอ การเรียกร้องนี้อาจทำให้เกิดการสร้างพยานหลักฐานเท็จที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นคดีร้ายแรงอย่างในคดีที่มีการเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐ ประเด็นที่แท้ของปัญหานี้จึงอยู่ที่ลักษณะโครงสร้างและการทำงานของกระบวนการยุติธรรมและสังคมไทย สังคมกลัวผู้ก่ออาชญากรรมมากถึงขนาดไม่กล้านำคนผิดมาลงโทษแต่กลับดำเนินคดีกับผู้บริสุทธิ์แทนอย่างนั้นหรือ? หรือตำรวจตกอยู่ใต้อิทธิพลของอาชญากรรมมากขนาดที่พวกเขาจำเป็นต้องสร้างพยานหลักฐานเท็จขึ้นมาแทนที่จะตามล่าหาตัวผู้กระทำผิดที่แท้จริงมาดำเนินคดี? เราควรจัดการปัญหาที่ฝังรากลึกอยู่ในหน่วยงานของรัฐและสังคมไทยนี้อย่างไร?

3. เกิดอะไรขึ้นกับกฎหมายและขั้นตอนการตรวจสอบพยานหลักฐาน?

รัฐธรรมนูญปี 2540 นำมาซึ่งการปฏิรูปหลายอย่างโดยมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการพิจารณาไต่สวนและดำเนินคดีอาญาในสังคมไทย รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการกำหนดมาตราที่กล่าวถึงการรวบรวมพยานหลักฐานก่อนการจับกุม โดยเฉพาะ และไม่ยอมรับคำสารภาพที่ได้จากการช้อมทรมาน

หรือวิธีการอื่นๆ ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย กระนั้นก็ตามกระบวนการพิจารณาคดีของศาลไทยมักมีแนวโน้มที่จะพึ่งพาสำนวนคดีของตำรวจและคำให้การของพยานบุคคลค่อนข้างมาก และทำให้ตำรวจตั้งข้อหาเท็จกับผู้บริสุทธิ์ได้ง่าย วิธีหนึ่งที่จะแก้ไขความไม่สมดุลนี้ได้ก็คือศาลต้องให้ความสำคัญกับหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเป็นหลักฐานที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่ทำงานอย่างเป็นอิสระ ในประเทศไทยสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นผู้บุกเบิกการทำงานในด้านนี้ อย่างไรก็ตาม สถาบันนี้ต้องตกเป็นเป้าการโจมตีอย่างหนักและการทำงานของสถาบันก็ถูกขัดขวางโดยไม่จำเป็นเพราะไปท้าทายอำนาจของตำรวจที่มีมานาน ยังมีงานอีกหลายด้านที่จำเป็นต้องทำเพื่อพัฒนาสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ระบบกฎหมายและขั้นตอนการนำหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ที่เชื่อถือได้จากผู้เชี่ยวชาญที่มีชื่อเสียงมาใช้ประกอบคำให้การของพยาน เนื่องจากไทยจัดได้ว่าเป็นสังคมที่ก้าวหน้าทันสมัยและมีทรัพยากรมากมายเมื่อเทียบกับหลายประเทศในเอเชีย จึงไม่มีเหตุผลให้ยอมรับว่ากระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีอาญาจะถูกทิ้งให้ล้าหลัง เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความสนใจในการนำวิธีการสืบสวนสอบสวนที่เป็นวิทยาศาสตร์และการนำคำให้การของผู้เชี่ยวชาญมาใช้ในกระบวนการพิจารณาไต่สวนคดีอาญาในศาลไทย

4. เกิดอะไรขึ้นกับผู้ทำหน้าที่เป็นพนักงานอัยการของรัฐ?

อัยการรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบศึกษาตรวจสอบสำนวนคดีก่อนนำขึ้นพิจารณาในศาล แต่เป็นที่รู้กันอย่างกว้างขวางว่าอัยการรัฐในประเทศไทยมีอิสระในการทำงานน้อยมาก และต้องอาศัยสำนวนคดีที่ตำรวจหรือพนักงานสืบสวนสอบสวนคดีอาญาเป็นผู้มอบให้เป็นหลัก อัยการไม่ได้เกี่ยวข้องกับการสืบสวนหาข้อเท็จจริงด้วยตนเองยกเว้นคดีพิเศษบางคดี พนักงานในสำนักงานอัยการคนหนึ่งเปรียบเทียบสำนักงานอัยการว่าเป็นเหมือน “โรงงานทำลูกชิ้น” ได้ข้อมูลอะไรมาก็เอามาบดสับแล้วส่งให้ศาล โดยไม่มีการตั้งคำถามใดๆ ทั้งนี้ พฤติกรรมแบบขาดความเป็นมืออาชีพและขาดอิสระในการทำงานของสำนักงานอัยการเป็นอุปสรรคร้ายแรงอีกข้อต่อการแก้ปัญหาคดีป้ายสีผู้บริสุทธิ์ที่มีมาถึงศาลเป็นจำนวนมาก

ตัวอย่างคดีดังที่เพิ่งเกิดขึ้นที่แสดงให้เห็นว่าอัยการรัฐในประเทศไทยสามารถถูกใช้ให้ทำคดีอะไรก็ได้ คือการดำเนินคดีเหยื่อ 58 รายที่ตกเป็นจำเลยเมื่อกองกำลังรักษาความมั่นคงเข้าสลายการชุมนุมของประชาชนหน้าสถานีตำรวจอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 และจบลงด้วยการมีคนตายมากกว่า 48 ราย โดย 78 รายเสียชีวิตระหว่างถูกทหารควบคุมตัว และอีกหลายรายกลายเป็นผู้พิการถาวร

ทหารและตำรวจซึ่งต้องรับผิดชอบต่อการเสียชีวิตจำนวนมากที่อำเภอตากใบก็เช่นเดียวกับทหารและตำรวจในกรณีกรือเซะที่เกิดขึ้นในเดือนเมษายนปีเดียวกันคือไม่เคยถูกลงโทษ ความจริงพวกเขาได้รับการเลื่อนขั้นด้วยซ้ำ ตรงข้ามกับผู้ตกเป็นเหยื่อที่ถูกลากตัวไปขึ้นศาลในข้อหาว่ามีการ

กระทำในทางยุ่งปลุกปั่นให้ทหารและตำรวจต้องใช้ความรุนแรงอันนำไปสู่การมีผู้บาดเจ็บล้มตายในวันนั้น

การดำเนินคดีในศาลจังหวัดนครราชสีมาเป็นการเล่นละครตบตา เมื่ออัยการรัฐล้มเหลวที่จะนำตัวพยานมาขึ้นศาลครั้งแล้วครั้งเล่า หรือเมื่อหัวหน้าชุดสืบสวนคดีซึ่งเป็นอดีตหัวหน้าตำรวจสถานีตำรวจอำเภอตากใบไม่สามารถชี้ตัวจำเลยได้แม้แต่คนเดียว (สองคนในจำนวนผู้ตกเป็นจำเลยเสียชีวิตแล้ว) หรือไม่กล้าบอกว่ามีหลักฐานอะไรที่ใช้ยืนยันความผิดของจำเลยบ้าง ดูราวกับว่าอัยการรัฐกับตำรวจพยายามอย่างเต็มที่ที่จะทำคดีนี้แบบสุกเอาเผากิน ก็ทำไมจะไม่เป็นเช่นนั้นในเมื่อชาวบ้านกลุ่มนี้ถูกตั้งข้อหาเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจไปจากผู้ทำความผิดที่แท้จริงเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 และเห็นชอบกับเหตุผลที่ต้องใช้ความรุนแรงในวันนั้น รัฐจึงไม่เห็นเป็นเรื่องสำคัญว่าจำเลยมีความผิดจริงหรือไม่ คดีนี้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของมันแล้ว นั่นคือทำให้มั่นใจว่าจะไม่มีนายทหารคนไหนถูกตัดสินลงโทษ

ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องน่าประหลาดใจที่รัฐบาลชั่วคราวมีคำสั่งให้ถอนฟ้องจำเลยทั้ง 58 คนในเดือนพฤศจิกายน แม้จะเป็นเรื่องที่น่ายินดีแต่การถอนฟ้องกลับกลายเป็นการหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหาที่แท้จริงไปอย่างแนบเนียน เหตุใดคนพวกนี้จึงถูกตั้งข้อหาแต่แรก และทำไมคดีนี้จึงถูกตำรวจและอัยการรัฐถ่วงไว้ถึงสองปีโดยไม่มีการนำพยานหลักฐานใดๆ มาแสดง? นี่ไม่ใช่คำถามต่อศาลจังหวัดนครราชสีมาหรือที่ภาคใต้เท่านั้น แต่เป็นคำถามต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งหมดในประเทศไทย

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยไม่จำเป็นต้องเหมือนสิ่งที่เกิดขึ้นที่จังหวัดนครราชสีมา ตรงข้ามกับคำร้องทุกข์จากอัยการและตำรวจว่าตนขาดงบประมาณ เวลา และทรัพยากรที่จำเป็นอื่นๆ เพื่อการปฏิบัติงานที่น่าสรรเสริญกว่านี้ อุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาอย่างมีประสิทธิภาพไม่ว่าจำเลยจะมีฐานะใดก็ตามคือการขาดเจตนาธรรมณ์ทางการเมืองและการบริหารงาน ที่เห็นได้ชัดที่สุดคืออดีตนายตำรวจชั้นสูงพล ต.อ. ชลอ เกิดเทศ ซึ่งถูกตัดสินจำคุก 20 ปี ในคดีปล้น “เพชรซาอุ” อันโอ้อาว ลักษณะเด่นประการหนึ่งของคดีนี้และยังเป็นอยู่จนถึงปัจจุบันก็คือการมอบหมายให้อัยการรัฐผู้หนึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลคดีนี้เต็มเวลาตลอด 13 ปี การมีอัยการรัฐหนึ่งคนที่ทุ่มเทเวลาให้คดีหนึ่งอย่างมุ่งมั่นและเต็มความสามารถได้แสดงผลงานที่ผิดกับคดีอื่นๆ อีกนับไม่ถ้วนอย่างชนิดขวากกับคำ

ประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในเอเชียที่ไม่ว่าใครก็ตามที่ถูกสอบสวนดำเนินคดีล้วนเป็นการตัดสินใจทางการเมือง และไม่ว่าพวกเขาจะถูกดำเนินคดีอย่างยุติธรรมหรือไม่ก็เป็นการตัดสินใจทางการเมืองเช่นกัน คำว่าการตัดสินใจทางการเมืองไม่ได้ใช้ในความหมายที่แคบแต่ในความหมายที่กว้างที่สุด หมายความว่ามีความเป็นไปได้ที่ตำรวจและอัยการรัฐจะตกอยู่ใต้อิทธิพล คำสั่งหรืออำนาจของอีกฝ่าย ซึ่งนอกเหนือไปจากนักการเมืองแล้วก็ยังมีทหาร ข้าราชการฝ่ายบริหาร นักธุรกิจหรือเจ้าพ่อมาเฟีย

ปราศจากช่องทางร้องทุกข์

เดือนกรกฎาคมกรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียได้ร้องเรียนกรณีที่ยี่รายหนึ่งกล่าวอ้างว่าถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับไปกักขังอย่างผิดกฎหมาย มีการใช้อาวุธปืนจี้ ทรมาณให้รับสารภาพและขู่กรโซกทรัพย์ แต่ไม่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานใดๆ ของรัฐมานานกว่าสามปีแล้ว เนื่องจากไม่มีหน่วยงานใดของรัฐที่ทำหน้าที่รับเรื่องราวร้องทุกข์และตรวจสอบความจริงเมื่อเกิดกรณีตำรวจไทยใช้อำนาจโดยมิชอบ จึงไม่มีใครรู้ว่าตนต้องรับผิดชอบเรื่องนี้

ยกตัวอย่างกรณีของอุทัย บุญน้อมที่เล่าว่าเขากับภรรยาถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจนำตัวไปที่บ้านหลังหนึ่งในป่าจังหวัดสระบุรี โดยมีผ้าปิดตาและใช้ปืนจี้ จากนั้นตำรวจก็ซ้อมพวกเขาและเอาของมีค่าไป พอตกเย็นก็ตั้งวงดื่มเหล้าและเล่นการพนัน คืนนั้นตำรวจบังคับให้พวกเขาลงชื่อรับสารภาพว่าตนซื้อขายยาเสพติด ตำรวจยื่นข้อเสนอว่าจะปล่อยตัวอุทัยโดยแลกกับเงินก้อนหนึ่ง แต่เมื่อเขาไม่อาจหาเงินมาได้ทันพวกเขาจึงถูกกักตัวต่อไป

เรื่องทั้งหมดเกิดขึ้นในเดือนมีนาคม 2543 แต่นั้นเป็นเพียงภาคแรก ภาคที่สองของเรื่องเริ่มขึ้นเมื่ออุทัยกับภรรยายื่นจดหมายร้องเรียนว่าตนถูกทำร้ายร่างกายและบังคับให้รับสารภาพ ทั้งยังมีพยานหลักฐานสนับสนุนคำร้อง เช่น รายงานการตรวจร่างกายโดยนุรุษพยาบาลในเรือนจำว่ามีร่องรอยการถูกทำร้ายร่างกายบนตัวของอุทัย ซึ่งต่อมาพยาบาลคนนี้ยังได้ยื่นให้การต่อศาลสนับสนุนคำกล่าวอ้างของอุทัย จากนั้นก็มีเจ้าหน้าที่ตำรวจจากสถานีตำรวจเดียวกับที่นายตำรวจที่ถูกกล่าวหาทำงานอยู่แต่มียศต่ำกว่าได้มาพบอุทัยที่เรือนจำเพื่อสอบปากคำและบันทึกคำร้อง แต่ศาลกลับเชื่อรายงานที่ฝ่ายตำรวจเป็นผู้เขียนและตัดสินให้อุทัยกับภรรยาจับโทษจำคุก ปัจจุบันคดียังอยู่ในชั้นอุทธรณ์

อุทัยเริ่มส่งจดหมายร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ระหว่างปี 2543 ถึงปี 2546 เขายื่นคำร้องถึงนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม องคมนตรี คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ศาล ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ อธิบดีกรมอัยการ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา หน่วยงานอิสระหลายแห่งรวมทั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษ ในปี 2547 คดีนี้ยังถูกยื่นต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ความจริงอุทัยพยายามส่งจดหมายถึงทุกคนที่เขาคิดว่าสามารถช่วยให้มีการพิจารณาไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจับกุมโดยมิชอบ การทรมาณและการตัดสินจำคุก

ความพยายามของอุทัยที่ร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่างๆ ให้ผลตอบแทนแก่เขาน้อยมาก ส่วนใหญ่ไม่แม้แต่จะเสียเวลาตอบจดหมายที่เขาเขียนไป หรือหากตอบก็เป็นคำตอบที่ไม่ได้ให้ความหวังกับอุทัย สำนักนายกรัฐมนตรีตอบว่าได้ส่งเรื่องของอุทัยต่อไปยังตำรวจภูธรภาค 1 แต่ตำรวจภูธรภาค 1 ก็ไม่เคยติดต่ออุทัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมตอบว่าคดีนี้ถูกส่งไปที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งตอบมาว่าทางกรมได้ตรวจสอบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้วและตำรวจบอกว่าเป็นการจับกุมอย่างถูกกฎหมาย แคมเปญคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพยังดำเนินอุทัยโดยอ้อมที่ไม่ยื่นคำร้องต่อเจ้าหน้าที่สืบสวนทันทีหลังถูกจับกุม และไม่ได้ฟ้องร้องให้ดำเนินคดีอาญากับตำรวจที่ถูกกล่าวหาว่าปฏิบัติหน้าที่

โดยมิชอบ เจ้าหน้าที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาตอบว่าไม่สามารถดำเนินการอะไรได้ เนื่องจากคดียังอยู่ระหว่างการไต่สวนในศาล ส่วนกรมสอบสวนคดีพิเศษก็ตอบว่าคดีนี้ไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่กรมจะเข้าไปตรวจสอบ จึงดูเหมือนว่าคำกล่าวหาว่ามีการจับกุมอย่างผิดกฎหมาย มีการกักขัง ทรมาน ปล้นทรัพย์ ชุกรกร โขกทรัพย์ ข่มขืน และความผิดอีกหลายอย่างที่ตำรวจจับกุมจากสละบุรีก็ยังไม่อยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบของหน่วยงานใดๆ ของรัฐและผู้มีหน้าที่รักษากฎหมายในประเทศไทย พูดสั้นๆ ก็คือทุกฝ่ายพากันปิดความรับผิดชอบหรือไม่ก็เลิกใส่ใจคดีนั้นไปเลย

นี่คือความจริงที่เกิดขึ้นเมื่อมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในเมืองไทย คดีของอุทัยไม่ได้เป็นกรณียกเว้น เพราะในความเป็นจริงก็คือเป็นไปไม่ได้ที่จะยื่นคำร้องเมื่อมีการละเมิดสิทธิโดยตำรวจไทยและคาดหวังให้มีการจัดการเรื่องนี้อย่างจริงจังน่าเชื่อถือและมีประสิทธิภาพ

AHRC ได้เฝ้าสังเกตการณ์มาหลายปีแล้วว่ากระบวนการยุติธรรมในเมืองไทยมีทำอย่างไร เมื่อมีผู้ยื่นคำร้อง และจากการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐหลายแห่งก็ได้แสดงให้เห็นแบบแผนการปฏิบัติต่อคดีต่างๆ ที่เหมือนกันนั่นคือจะไม่ดำเนินการอะไรหากคดีนั้นมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ถูกกล่าวหา ยังมีตัวอย่างคดีในลักษณะนี้ก็คือ

1. กรณีที่มีการกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจอำเภอแม่สอด จังหวัดตากพยายามข่มขืนมะเต๊ะเต๊ะ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ไปตรวจสอบและแจ้งกับ AHRC ในจดหมายลงวันที่ 11 เมษายน 2549 ว่าทางกรม “ได้ติดต่อไปที่ตำรวจภูธรภาค 6 เพื่อขอรับทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีนี้และได้รับแจ้งว่า... เหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นจริงตามที่มีการกล่าวอ้าง...แต่กระทำโดยบุคคลที่อ้างตนว่าเป็นตำรวจด้วยการแต่งกายเลียนแบบ”

2. คดีที่นายอุไร ศรีเหน็บ อ้างว่าถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจังหวัดชลบุรีใช้วิธีทรมานอย่างโหดเหี้ยม กระทรวงมหาดไทยได้เข้ามาตรวจสอบและแจ้งกับ AHRC ในจดหมายลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2548 ว่าได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดไปตรวจสอบเรื่องนี้และพบว่าเหยื่อถูกทรมานจริง แต่ “นายอุไร บอกว่าเขาไม่ได้ถูกทรมานอย่างโหดเหี้ยมทารุณ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและยืนยันว่าชายกลุ่มนั้นไม่ได้เป็นตำรวจ”

3. กรณีที่มีการกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่กองตรวจคนเข้าเมืองได้บุกเข้าตรวจค้นและยึดเอกสารจำนวนหนึ่งไปจากศูนย์แรงงานอพยพในอำเภอแม่สอด กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้เข้าไปตรวจสอบ จากนั้น AHRC ได้รับแจ้งผ่านจดหมายลงวันที่ 25 ตุลาคม 2548 ว่า “กองตรวจคนเข้าเมืองเขต 3 ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงและเปิดเผยว่า...เจ้าหน้าที่ทุกคนที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์นั้นได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายระบุไว้โดยไม่ได้ใช้ความรุนแรงหรือทำความเสียหายแก่ทรัพย์สินส่วนตัวแต่อย่างใด”

4. กรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจังหวัดนนทบุรีถูกกล่าวหาทำวิสามัญฆาตกรรมนายสุนทร วงศ์ดาว กระทรวงมหาดไทยได้เข้าไปตรวจสอบและแจ้ง AHRC ผ่านจดหมายลงวันที่ 25 สิงหาคม 2548 ว่าเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดได้รับคำสั่งให้ไปตรวจสอบและพบว่า “เจ้าหน้าที่ตำรวจอำเภอบางใหญ่ได้ทำการชันสูตรศพแล้วสรุปว่าเป็นการฆ่าตัวตาย” เจ้าหน้าที่ตำรวจบอกว่าเหยื่อรายนี้ฆ่าตัวตายโดยการใช้อาวุธปืนยิงที่ศีรษะและหน้าอกตัวเองห้านัด ส่วนกรมสอบสวนคดีพิเศษก็บอกว่าตนไม่มีอำนาจเข้าไปทำคดีนี้

5. คดีที่นายเอนก ยิ่งนึกกับพวกอีกสามคนและนายเอกวัฒน์ สิมันตะกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทรมาณพวกตนอย่างโหดร้ายทารุณ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกับกระทรวงมหาดไทยได้ไปตรวจสอบแล้วแจ้ง AHRC ว่าคดีนี้ถูกส่งต่อไปยังสำนักงาน ป.ป.ช. AHRC พยายามชี้ว่าสำนักงาน ป.ป.ช. ไม่ใช่หน่วยงานที่ควรเข้ามาตรวจสอบข้อกล่าวหาเรื่องการทรมาณ แต่หน่วยงานของรัฐต่างทำเป็นหูหนวกต่อคำท้วงติงนี้ ทั้งยังไม่เคยปรากฏหลักฐานว่าสำนักงาน ป.ป.ช. เคยตรวจสอบคำร้องในลักษณะนี้มาก่อน AHRC ยังพบว่าเอกสารที่บอกว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิถูกส่งย้ายนั้นไม่เป็นความจริง หรือถ้าเป็นความจริงตำรวจพวกนั้นก็กลับมาปฏิบัติหน้าที่ตามเดิมหลังถูกพักงานเพียงเวลาสั้นๆ เจ้าหน้าที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาพักเฝ้าที่จะเข้ามาทำคดีเพราะอ้างว่าคดีอยู่ในชั้นศาล ถึงแม้คำร้องที่ยื่นต่อสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินกับการไต่สวนคดีในศาลจะเป็นคนละเรื่องกันก็ตาม ผู้ตกเป็นเหยื่อจะให้การในศาลว่าพวกเขาถูกรุณแต่ศาลกลับมองข้ามคำให้การนี้เพราะไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การพิจารณาไต่สวนคดี ญาติของเหยื่อรายหนึ่งยังถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ตกเป็นจำเลยฟ้องร้องในข้อหาหมิ่นประมาท

กรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียพบว่าในประเทศไทยเมื่อคนธรรมดาฟ้องทุกข์ว่าถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจละเมิดสิทธิ การร้องทุกข์กล่าวโทษนั้นไม่เคยนำไปสู่การสืบสวนและดำเนินคดีเพื่อเอาผิดกับผู้ถูกกล่าวหาได้จนเป็นที่พอใจแม้แต่คดีเดียว แม้แต่คดีที่ได้รับความสนใจจากประชาชนมากก็ยังคงอาศัยการต่อสู้อย่างหนักเพื่อให้มีการไต่สวนในชั้นศาลและได้รับการดำเนินคดีอย่างเป็นธรรม สาเหตุของความล้มเหลวนี้ก็เนื่องมาจากการขาดหน่วยงานที่เป็นอิสระในการทำหน้าที่รับฟังคำร้องทุกข์และตรวจสอบความจริงซึ่งได้มีหลายหน่วยงานและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้หลายคนพยายามชี้ให้เห็นแล้ว

เป็นที่รู้กันมานานกว่า 30 ปีแล้วว่าการปฏิรูปสำนักงานตำรวจแห่งชาติของไทยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ย้อนหลังไปตั้งแต่ปี 2523 คณะกรรมการการปกครองรัฐสภาได้ตระหนักว่า “กรมตำรวจเป็นกรมที่คนนอกทุกคนชิงชังรังเกียจเป็นที่สุด” ด้วยเหตุผลว่าตำรวจคอร์ปชั่นและใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่ผิดอย่างกว้างขวาง นับแต่นั้นเป็นต้นมาก็ไม่เคยมีการทำอะไรเพื่อเปลี่ยนแปลงสถานการณ์อัน

เลวร้ายนี้ ความพยายามให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายครั้งถูกขัดขวาง โดยกลุ่มตำรวจที่กุมอำนาจตนเอง และอำนาจนั้นก็เพิ่มขึ้นอย่างคงที่จนมาถึงระดับที่เป็นอยู่ในรูปแบบการบริหารงานในปัจจุบันที่ตำรวจ หรืออดีตนายตำรวจเข้ามาดำรงตำแหน่งระดับสูงในรัฐบาลตั้งแต่นายกรัฐมนตรีลงมาจนแทบเรียกได้ว่า อยู่ในทุกภาคส่วนของรัฐบาล

ถึงที่สุดแล้วสังคมไทยจะมีความยุติธรรมและเคารพในสิทธิมนุษยชนได้ก็ต่อเมื่อสังคมนั้นมีช่องทางให้ประชาชนสามารถร้องทุกข์กล่าวโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งทำผิดกฎหมายเพื่อให้มีการสืบสวนสอบสวนและหากจำเป็นก็ต้องมีการดำเนินคดีได้ ในบางประเทศที่กระบวนการยุติธรรมมีความมั่นคงตั้งมั่นหน่วยงานที่มีอยู่ในประเทศนั้นจะมีความเข้มแข็งเพียงพอและได้รับความไว้วางใจจากประชาชนว่าสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้จริง ขณะที่ในที่อื่นๆ ยังจำเป็นต้องตั้งหน่วยงานที่เป็นอิสระอย่างแท้จริงขึ้นมาใหม่เพื่อทำหน้าที่นี้ คณะกรรมการต่อต้านการทุจริตในฮ่องกงเป็นหน่วยงานอิสระซึ่งจัดเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับภูมิภาคนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2540 พยายามเปิดประตูเพื่อสร้างโอกาสในการจัดตั้งหน่วยงานต่างๆ ในด้านนี้ แต่จนปัจจุบันหลายหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นก็ยังไม่สามารถทำงานได้ตามที่ประชาชนคาดหวัง กรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นตัวอย่างหนึ่งในกรณีนี้ ขณะที่นักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนหลายคนและหลายหน่วยงานที่ทำงานด้านนี้ได้ตั้งความหวังว่าดีเอสไอ จะเป็นจุดเริ่มต้นของการสอบสวนคดีที่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวข้องอย่างตรงไปตรงมา แต่เมื่อดีเอสไอ มีนายตำรวจนั่งเป็นหัวหน้า หน่วยงานนี้จึงทำหน้าที่เป็นเพียงเกราะป้องกันอีกชั้นให้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดที่อยู่ในเครื่องแบบ

ปี 2548 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้กล่าวสรุปผลการประเมินการปฏิบัติงานของประเทศไทยตามหลักการสำคัญในสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชน อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งสมควรนำมาเตือนความจำในที่นี้ว่า

“คณะกรรมการฯ มีความกังวลต่อข้อกล่าวหาเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงกรณีที่เกิดการวิสามัญฆาตกรรมหลายครั้งและการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่กองกำลังรักษาความมั่นคง(ในประเทศไทย)ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ...การสืบสวนสอบสวนคดีต่างๆ ก็มักประสบกับความล้มเหลวและไม่ได้นำไปสู่การดำเนินคดีหรือลงโทษผู้กระทำผิดให้สาสมกับความร้ายแรงของอาชญากรรมที่ก่อขึ้น กลายเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรมให้คนผิดยังลอยนวลอยู่ได้ คณะกรรมการฯ รู้สึกห่วงใยว่าสถานการณ์เช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงการขาดหนทางเยียวยาที่มีประสิทธิภาพแก่ผู้ตกเป็นเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งขัดต่อมาตรา 2 วรรค 3 ของบทบัญญัติในอนุสัญญา (มาตรา 2 6 และ 7) ที่กำหนดไว้ว่ารัฐภาคีพึงดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีในลักษณะนี้และการละเมิดสิทธิอื่นๆ อย่างเป็นกลาง และพึงดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดตามข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนสอบสวน รัฐภาคียังต้องให้หลักประกันด้วยว่าเหยื่อและครอบครัวของผู้ตกเป็นเหยื่อรวมทั้งญาติพี่น้องของผู้สูญหายหรือถูกบังคับให้หายจะได้รับการเยียวยาทดแทนอย่างเพียงพอ...รัฐภาคีพึงปฏิบัติตามแนวคิดใน

การจัดตั้งหน่วยงานของพลเรือนที่เป็นอิสระขึ้นมาทำหน้าที่พิจารณาตรวจสอบคำร้องทุกข์กล่าวโทษที่มีต่อเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย”

หากมีองค์กรหรือหน่วยงานอิสระของพลเรือนซึ่งมีหน้าที่รับและตรวจสอบคำร้องต่อเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายเกิดขึ้นจริง เหตุของคดีต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นคงสามารถทำให้ความทุกข์ร้อนของคนที่ได้รับการรับฟังและพอจะคาดหวังได้ว่าจะมีคนสนใจ และคงไม่จำเป็นที่เราต้องใช้คำว่า “มีการกล่าวหาหรือสงสัยว่า” อีกต่อไปสำหรับคดีพวกนั้น เพราะจะมีหน่วยงานที่สามารถเข้าไปตรวจสอบข้อเท็จจริงและแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ประเทศไทยยังไม่เคยแสดงท่าทีว่าจะนำข้อเสนอแนะใดๆ จากคณะกรรมการของสหประชาชาติไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างว่าแต่กรณีที่กำลังกล่าวมานี้เลย

ยังไม่มีกฎหมายห้ามการทรมาน

เอกวัฒน์ สีมันตะถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจพระนครศรีอยุธยาจับเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2547 ในข้อหาปล้นทรัพย์ ตำรวจนำตัวเขาไปขัง เอกวัฒน์อ้างว่าเขาถูกคลุมหัว จากนั้นตำรวจซ้อมและบังคับให้เขารับสารภาพ ต่อมาเขาถูกย้ายไปที่สถานีตำรวจอำเภออุทัยและกล่าวหาว่าตำรวจที่นั่นใช้ไฟฟ้าจี้ที่อวัยวะเพศและลูกอัมตะ ที่ผิดปกติคือเขาถูกปล่อยตัวหลังจากนั้นไม่นานแล้วเพื่อนๆ ก็รีบพาเขาไปโรงพยาบาล

ภาพและข่าวบนหน้าหนังสือพิมพ์เผยให้เห็นเอกวัฒน์ที่มีรอยแผลไหม้บริเวณหว่างขา อวัยวะเพศ ลูกอัมตะ และนิ้วเท้า ร่องรอยบาดเจ็บจากการถูกรุมซ้อมยังมีให้เห็นทั่วร่างกายรวมทั้งรอยร่องเท้าบูตกลางแผ่นหลัง ต้นขา ใบหน้า แก้มและลำคอของเขาบวมเป่ง และมีเส้นเลือดฝอยแตกในกระบอกตา ระหว่างรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลมีตำรวจชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการหลายคน ไปเยี่ยมเอกวัฒน์ และเจ้าหน้าที่ตำรวจสองคนได้รับคำสั่งให้มาคุ้มครองความปลอดภัยให้เขาเป็นเวลาสามสัปดาห์

ระหว่างการสืบสวนสอบสวนตำรวจ 23 คนที่มีชื่อในบันทึกคดีถูกย้ายเข้ากรุงเทพฯ ผู้บังคับการตำรวจภูธรกล่าวเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน ว่าจะมีการดำเนินคดีทางอาญาตามมา จากนั้นคดีนี้ถูกโอนไปที่กรมสอบสวนคดีพิเศษเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน แต่ไม่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจคนไหนถูกฟ้องฐานทำผิดคดีอาญา แม้จะมีความมุ่งมั่นและพยายามหลักฐานแวดล้อมสนับสนุนคดีนี้อย่างชัดเจน ตำรวจทุกคนที่ถูกกล่าวหายังปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งเดิมต่อไป

กลุ่มที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนและกฎหมายหลายกลุ่มได้ร่วมกันต่อสู้ในคดีนี้ เอกวัฒน์ได้มาเล่าประสบการณ์ในการสัมนาเรื่องการทรมานที่จัดโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สภานายความแห่งประเทศไทยได้แต่งตั้งทนายขึ้นมาทำคดีให้เอกวัฒน์

ถึงแม้คดีนี้จะได้รับความสนใจจากประชาชนมากและจัดว่าเป็นคดี “พิเศษ” แต่เอกวัฒน์ก็ไม่ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยนานเป็นพิเศษแต่อย่างใด ในที่สุดเขาก็ถอนฟ้องตำรวจก่อนมีการไต่สวนคดีที่ศาลจังหวัดอยุธยาในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2548 โดยไม่แจ้งให้ทนายความของเขาทราบ

ตั้งแต่เกิดเรื่องจนถึงเวลาที่กำลังจะมีการไต่สวนคดีในศาลกินเวลาเกือบหนึ่งปี เห็นได้ชัดว่าหลังจากที่สื่อและประชาชนหันไปให้ความสนใจกับข่าวอื่นๆ ตำรวจที่ตกเป็นจำเลยก็ไปข่มขู่บังคับให้เหยื่อถอนฟ้อง เอกวัฒน์จึงตกเป็นเป้าอย่างง่ายดายเมื่อไม่ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย

กระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยทำให้เอกวัฒน์และคนอื่นอีกหลายคนที่เราไม่รู้จำนวนต้องผิดหวัง เพราะไทยไม่เคยมีกฎหมายเพื่อเอาผิดกับผู้ถูกกล่าวหาว่าทรมาน หรือปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความโหดร้ายและไร้มนุษยธรรม ถึงแม้ในความเป็นจริงมาตรา 31 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2540 จะมีบทบัญญัติซึ่งห้ามการกระทำความผิดไว้ และไม่เคยมีหน่วยงานไหนของรัฐที่สามารถนำตัวเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งถูกกล่าวหาว่าก่อคดีอาญาด้วยการทรมานผู้อื่นมาขึ้นศาลได้แม้แต่คดีเดียว

ประเทศไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและหยาบเถื่อน ถึงแม้จะมีเสียงเรียกร้องที่ดังมากขึ้นจากทั้งในและนอกประเทศที่กดดันให้รัฐบาลไทยถือเอาการให้สัตยาบันต่ออนุสัญญานี้เป็นเรื่องเร่งด่วน และให้ตระหนักยิ่งขึ้นว่าการที่ไทยไม่ให้สัตยาบันเป็นการทำลายชื่อเสียงของประเทศบนเวทีโลก

รัฐบาลไทยไม่เคยให้เหตุผลที่รับฟังได้ว่าทำไมจึงยังไม่ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญานี้ แม้จะมีเสียงยืนยันหลายครั้งจากบางกลุ่มของรัฐบาลว่าจะให้สัตยาบันเร็วๆ นี้แน่นอน และจะมีการศึกษาเนื้อหาในอนุสัญญาใหม่เพื่อเตรียมการในขั้นสุดท้าย แต่ก็เห็นได้ชัดว่ามีหน่วยงานหรือบุคคลที่มีอำนาจบางกลุ่มกำลังขัดขวางเรื่องนี้อยู่ ซึ่งไม่ใช่เรื่องน่าประหลาดใจ เพราะการตัดสินใจยอมปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ต่อต้านการทรมานและปฏิบัติที่โหดร้ายทารุณย่อมกลายเป็นสิ่งทำลายหน่วยงานที่ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายซึ่งคุ้นเคยกับการใช้ความรุนแรงเป็นวิธีบีบบังคับให้ “คนชั่ว” รับสารภาพและถูกลงโทษ นี่ก็คือเหตุผลที่ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองไม่มีอำนาจตัดสินใจลงนามในกฎหมายระหว่างประเทศ และอำนาจนี้ก็อยู่ที่รัฐบาล ความรับผิดชอบเรื่องการให้สัตยาบันอยู่ที่ผู้นำสูงสุดของประเทศ เช่นเดียวกับคำตำหนิรัฐบาลไทยที่ผิดวันประกันพ่วงการให้สัตยาบันมาปีแล้วปีเล่า

อย่าลืมผู้ถูกฆ่าในสงครามปราบปรามยาเสพติด

วันที่ 18 กันยายน หนึ่งวันก่อนที่ทหารจะก่อรัฐประหารเพื่อล้มล้างรัฐบาลรักษาการ วสันต์ พานิช หนึ่งในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ออกมาเรียกร้องให้ผู้มีอำนาจหันมาสนใจข้อมูลที่เขาตรวจสอบพบเกี่ยวกับการวิสามัญฆาตกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงแรกของ “สงครามยาเสพติด” อย่างจริงจัง วสันต์บอกว่าเหยื่อในคดีต่างๆ ที่เขาเข้าไปตรวจสอบให้กับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติส่วนใหญ่เป็นผู้บริสุทธิ์ และการเสียชีวิตของคนกลุ่มนี้ซึ่งเกิดขึ้นในปี 2546 ไม่เคยมีการสืบหาข้อเท็จจริงตามกฎหมาย การฆาตกรรมที่เกิดขึ้นบางรายยังเป็นการจัดการโดยตำรวจด้วยซ้ำ

การออกมาพูดเรื่องนี้อย่างเปิดเผยทำให้ตัวสันต์เองตกเป็นเป้าการข่มขู่ และมีความพยายามจะลักพาตัวเขาอย่างน้อยหนึ่งครั้งในเดือนมิถุนายนหลังจากได้รับโทรศัพท์จากคนแปลกหน้าที่โทรมาที่บ้านและที่โทรศัพท์มือถือทั้งของเขาและของภรรยา รถยนต์ที่เขาั่งก็ถูกตาม เนื่องจากสันต์เข้ามาเกี่ยวข้องกับองค์กรที่ใกล้ชิดกับคดีที่นายความนักสิทธิมนุษยชนสมชาย นีละไพจิตรถูกลักพาตัว เขาจึงระมัดระวังการใช้โทรศัพท์มือถือและรถยนต์ในการติดตามเป้าหมายอย่างมาก แต่ถึงแม้สันต์จะมีตำแหน่งที่เป็นที่ยอมรับรัฐบาลกลับไม่ยอมรับว่าเขาถูกข่มขู่หรือพยายามที่จะให้การคุ้มครอง

ความพยายามในการทำให้คดีเหล่านี้ได้รับการพิจารณาอีกครั้งถูกขัดขวางจากการเกิดรัฐประหารพอดี อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พยายามสานต่อเรื่องนี้อีกครั้งในเดือนพฤศจิกายน โดยร่วมกับสหภาพนายความแห่งประเทศไทยยื่นหนังสือร้องเรียนถึงกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับคดีที่ทั้งสององค์กรนี้เข้าไปตรวจสอบอย่างละเอียด และพบว่าเป็นการฆ่าผู้บริสุทธิ์โดยฝีมือของตำรวจหรือตัวแทนของตำรวจกว่า 40 ราย จากจำนวนทั้งหมดอย่างน้อย 2500 ราย

มีอีกหลายคำถามที่ต้องเน้นย้ำเพื่อให้ได้คำตอบอย่างจริงจังเกี่ยวกับการฆ่าประชาชนในสงครามยาเสพติด และหน่วยงานของรัฐในประเทศไทยถูกนำไปใช้ฆ่าประชาชนอย่างไร

ไม่ต้องสงสัยเลยว่าอดีตนายกรัฐมนตรีกับรัฐบาลของเขาเป็นผู้ตัดสินใจที่นำไปสู่การฆาตกรรมประชาชนนับพันบนท้องถนน ในบ้านพัก และร้านอาหารในช่วงสองสามเดือนของปี 2546 นายกรัฐมนตรีเป็นคนออกคำสั่งอย่างโจ่งแจ้งว่าให้ทำทุกวิถีทางเพื่อล่าตัวพวกค้ายาเสพติด มีการตั้งรางวัลและกำหนดบทลงโทษอย่างชัดเจนสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ภาษารัฐบาลใช้สื่อสารกับประชาชนยังคงอย่างชัดเจนว่าพวกที่ถือว่ามีค่าเสพติดสมควรถูกฆ่า พวกเจ้าหน้าที่รัฐระดับท้องถิ่นจึงถูกกดดันให้ปฏิบัติตามคำสั่งบวกกับความกระตือรือร้นของตัวเองที่อยากลงมืออยู่แล้วและผลตอบแทนที่จะได้รับ

แต่เหตุใดนายกรัฐมนตรีจึงสามารถออกคำสั่งที่ขัดต่อมาตรฐานทุกข้อของกฎหมายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ แถมยังคาดหวังว่าจะมีผู้ปฏิบัติตามคำสั่งนั้น? ใครเป็นผู้วางแผนและลงมือฆ่า? ไม่ใช่ตัวนายกรัฐมนตรีเอง แต่คือเจ้าหน้าที่ตำรวจกับข้าราชการในท้องถิ่น และมีมือปืนรับจ้างที่เป็นคนลงมือแทน คนพวกนี้จะทำบัญชีรายชื่อขึ้นมา หลอกให้เหยื่อไปพบ ใช้กำลังบังคับให้สารภาพ แล้วจัดการส่งคนไปฆ่า จากนั้นก็ไม่มีสืบสวนตามมา การกระทำทั้งหมดนี้จำเป็นต้องอาศัยคนนับหมื่นเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะต้องใช้ทรัพยากร ความชำนาญและเงินของรัฐที่ไม่ใช่เพื่อปกป้องประชาชน แต่กลายเป็นการสังหารประชาชน

ในสังคมที่เชื่อมั่นตามหลักแห่งกฎหมาย หน่วยงานของรัฐไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้องจากฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหาร หากข้อเรียกร้องนั้นเป็นการทำเกินอำนาจหรือล่วงละเมิดบทบาทหน้าที่ การปฏิเสธนี้ไม่ได้ทำด้วยเหตุผลด้านศีลธรรมหรือความฉลาดรอบรู้ แต่เพราะเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานนั้นตระหนักดีว่าตนเองตกเป็นผู้ร่วมทำความผิดในภายหลัง และคำแก้ตัวว่าตนเพียงทำตามคำสั่งจะไม่อาจคุ้มครองตนให้พ้นจากการถูกลงโทษได้ ซึ่งตรงข้ามกับสังคมที่หน่วยงานรัฐเป็นส่วน

หนึ่งของระบบศักดินารูปแบบใหม่ในประเทศไทย ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติสามารถออกคำสั่งที่ผิดกฎหมายและขาดความชอบธรรมแล้วคาดหวังให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพวกที่อยู่ได้บังคับบัญชาแน่ใจว่าตนจะไม่ถูกสอบสวนดำเนินคดีหรือต้องรับโทษจากความผิดที่ตนก่อขึ้น ตรงข้าม บทลงโทษอย่างเดียวที่มีสิทธิเจอคือเมื่อคนไม่สามารถทำงานที่ถูกสั่งมาให้สำเร็จลุล่วง

เป็นเวลากว่าสามปีแล้วนับแต่มีการประกาศ “สงครามต่อต้านยาเสพติด” ในรอบแรก และผ่านมากกว่า 16 เดือนแล้ว ตลอดช่วงเวลาดังกล่าวมีประชาชนที่ไม่รู้จำนวนต้องเสียชีวิตด้วยน้ำมือของเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะรัฐบาลไทยล้มเหลวที่จะปฏิบัติตามข้อผูกมัดที่ตนมีต่อกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายในประเทศ การสืบสวนสอบสวนที่ทำแบบไม่เต็มใจและคำขอโทษไม่ได้ทำให้ประชาชนรู้สึกพอใจกับการทำหน้าที่ของรัฐ ทั้งไม่ใช่การจ่ายเงินทดแทนและถอนฟ้องผู้บริสุทธิ์ที่ถูกกล่าวหา ปี 2548 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้ทำหนังสือถึงรัฐบาลไทยเพื่อบอกข้อเรียกร้องที่ไทยต้องปฏิบัติตามอย่างชัดเจน นั่นก็คือการสืบสวนที่เป็นกลางและกระทำอย่างถึงที่สุด การจัดหามาตรการลงโทษผู้กระทำผิด การจ่ายค่าทดแทนแก่ผู้ตกเป็นเหยื่อและครอบครัวอย่างพอเพียง และการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อรับฟังและตรวจสอบเรื่องราวร้องทุกข์ ซึ่งยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ จากรัฐบาลไทยต่อข้อเรียกร้องทั้งหมดนี้

ไม่มีการคุ้มครองความปลอดภัยของพยาน

การคุ้มครองพยานถือเป็นการต่อสู้กับนโยบายที่เจ้าหน้าที่รัฐได้รับยกเว้นโทษและเป็นหัวใจของการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนทั่วโลก การไม่มีโครงการคุ้มครองพยานทำให้เหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เรียกร้องหาความเป็นธรรมต้องเผชิญกับการข่มขู่ซึ่งนำไปสู่การทำร้ายร่างกายและบางครั้งก็ถึงกับถูกฆ่าไม่ว่าจะเป็นตัวพยานเองหรือคนที่เขารัก ความรุนแรงที่มาถึงตัวเขาเป็นฝีมือของกลุ่มผู้มีอำนาจและอำนาจนั้นก็มาจากเครื่องแบบที่พวกเขาใส่

ระบบกฎหมายที่สนับสนุนให้เกิดความยุติธรรมแต่ไม่ได้จัดหาช่องทางในการคุ้มครองพยานถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง เมื่อเหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชนรู้เช่นนี้พวกเขาข่มขู่ไม่กล้าออกมายืนยันในสิทธิของตนให้ลงโทษผู้กระทำผิด และยังไม่มีความพยายามที่จะจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมารับฟังคำร้องทุกข์หรือให้ประชาชนได้ใช้สิทธิที่เขาพึงได้รับ ผู้ตกเป็นเหยื่อจึงยังคงปิดปากเงียบนิ่งเฉยและหวาดกลัว

เมื่อผลของคดีจำเป็นต้องอาศัยความชัดเจนของพยานหลักฐานที่นำมาพิสูจน์ต่อศาล พยานหลักฐานนั้นจะมีความชัดเจนถูกต้องเพียงใดก็ต้องอาศัยการตรวจสอบที่รวดเร็ว นับแต่เกิดเรื่องเช่นกัน ถ้าเจ้าทุกข์กล้าเปิดเผยหลังมีการทำผิดไม่นาน และไม่กลัวที่จะเล่ารายละเอียดว่าเกิดอะไรขึ้น กล้าชี้ตัวผู้ต้องสงสัยและวัตถุพยานที่ทำให้คำฟ้องมีน้ำหนักมากขึ้น และหากมีพยานบุคคลอื่นที่กล้าให้การและไม่กลัวคำให้การภายหลังคดีนั้นก็อาจมีทางประสบความสำเร็จ ตรงข้ามกับคดีที่โจทก์เต็มได้

ด้วยความกลัวและความหวังที่จะได้รับความเป็นธรรมจากศาลก็น้อย แม้เหยื่อรายนั้นจะกล้าออกมาฟ้องร้องแต่ก็อาจเป็นเวลาที่เหตุการณ์ได้ผ่านไปนานแล้ว โจทก์ย่อมไม่มั่นใจในรายละเอียดของเรื่องที่เกิดขึ้นหรือไม่แน่ใจว่าจะมีใครมาให้การสนับสนุนตนได้ หากพยานได้รับความกดดันก็อาจกลับคำให้การ คดีนั้นก็จะมีสิทธิจะล้มเหลว ยิ่งถ้าเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยแล้ว การคุ้มครองพยานถือเป็นปัจจัยสำคัญในการชี้วัดผลของคดีเลยทีเดียว

เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐตกเป็นจำเลยนั้นหมายความว่าอำนาจศาลและความเคารพในการไต่สวนที่เป็นธรรมกำลังถูกทดสอบอย่างถึงที่สุด เจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายย่อมมีช่องทางมากกว่าชาวบ้านทั่วไปที่จะทำให้มั่นใจว่าคำฟ้องร้องที่พุ่งมาที่ตนจะไม่ได้ยื่นไปถึงหูของผู้พิพากษา หรือหากได้ยื่นคนกลุ่มนี้ก็ยังมีความหวังอื่นที่จะทำให้การไต่สวนนั้นเป็นเพียงการแสดงจำอวด เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายตกเป็นจำเลยในคดีส่วนใหญ่ในเอเชียพยานมักกลัวที่จะมาปรากฏตัวต่อศาล หรือหากกล้ามาให้การก็มักปฏิเสธคำให้การที่ให้ไว้ก่อนหน้านี้ หรือไม่กี่โกหกเอาดีๆ เพียงเพราะต้องการหนีผลร้ายที่จะตามมาเมื่อเป็นเช่นนี้ผู้กระทำผิดก็สามารถหัวเราะเยาะใส่ศาลและผู้พิพากษา

การคุ้มครองพยานถือเป็นหน้าที่ของรัฐและถือเป็นหลักการขั้นพื้นฐานที่ปฏิบัติกันทั่วโลก ประเทศใดที่รัฐปฏิเสธไม่ให้การคุ้มครองพยาน ประเทศนั้นกำลังปฏิเสธไม่ให้ความยุติธรรมแก่สังคม รัฐต้องจัดหาบุคลากร เงินทุนและช่องทางให้เกิดการคุ้มครองพยาน รัฐที่พูดถึงการคุ้มครองพยานแต่ไม่จัดสรรกองทุนและทรัพยากรเพื่อการนี้ถือว่าล้มเหลวในการทำหน้าที่ แต่ปัญหาที่แท้จริงของการตั้งโครงการคุ้มครองพยานไม่ได้อยู่ที่เรื่องเงินแต่อยู่ที่นโยบายด้านการคุ้มครองพยานของรัฐ หากรัฐเข้าใจความสำคัญและแสดงออกอย่างชัดเจนว่าการคุ้มครองพยานคือสิ่งที่จะนำมาซึ่งความยุติธรรม รัฐย่อมจัดตั้งและพัฒนาหน่วยงานที่จะมาสนองนโยบายดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพอย่างรวดเร็ว ทุกวันนี้มีบุคลากรและทรัพยากรอยู่มากมายที่พร้อมจะมาทำงานด้านนี้

ไทยเป็นหนึ่งในหลายประเทศในเอเชียที่มีประวัติการต่อสู้กับอำนาจการปกครองของทหารและตำรวจมายาวนาน ประวัติศาสตร์ส่วนนี้ได้สร้างความหวาดกลัวที่ฝังลึกในหมู่ผู้ตกเป็นเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน ความกลัวนี้เป็นมรดกตกทอดของทุกประเทศที่มีประวัติการกดขี่ทางสังคมมายาวนาน

ดังนั้นแม้จะมีการตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้นภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรม ในทางปฏิบัติตำรวจไทยก็ยังกุมอำนาจงานด้านคุ้มครองพยานเกือบทุกด้าน เนื่องจากผู้ละเมิดสิทธิมนุษยชนส่วนใหญ่ก็คือตำรวจไทย การจะให้ประชาชนเข้าใจว่าตำรวจสามารถคุ้มครองพยานให้ได้รับความปลอดภัยจึงเป็นทั้งวิธีคิดที่ขาดเหตุผลและขัดกับความเป็นจริง

รายงานพิเศษที่จัดทำโดยศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชียเมื่อปี 2549 ได้ตั้งข้อสังเกตว่าแม้โครงการคุ้มครองพยานในประเทศไทยที่มีอยู่จะมีข้อจำกัดสูงมาก แต่ก็ยังเป็นโครงการที่มีความสำคัญยิ่งและถือเป็นเพียงหนึ่งในไม่กี่ประเทศในเอเชียที่มีโครงการประเภทนี้ จึงสมควรได้รับการสนับสนุนให้มากขึ้น หากโครงการคุ้มครองพยานในประเทศไทยได้รับการส่งเสริมและความสนใจอย่างสมควรจะเป็น

โครงการนี้ก็จะกลายเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของภูมิภาคนี้ หากไม่มันก็จะถูกกลืนหายไปโดยผู้กระทำผิด ไม่ใช่โดยนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน

ที่น่าเสียดายก็คือมีความพยายามน้อยมากที่จะทำให้สำนักงานคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันสำนักงานคุ้มครองพยานมีเจ้าหน้าที่ไม่ถึงครึ่งของจำนวนที่กำหนดไว้ เห็นได้ชัดว่าสำนักงานคุ้มครองพยานยังต้องการบุคลากรและงบประมาณจากกระทรวงเพิ่มขึ้นก่อนจะมีการพูดเรื่องการทำงานให้มีประสิทธิภาพ นี่เป็นเรื่องของการตัดสินใจด้านนโยบายในส่วนของรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี ไม่ใช่เรื่องมีงบประมาณที่จะนำมาบริหารงานหรือไม่ หลักการคุ้มครองพยานยังคงเป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับผู้นำการเมืองไทยแม้จะมีเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็ตาม นี่เป็นสิ่งที่ต้องเปลี่ยนแปลง

สถาบันระหว่างประเทศ หน่วยงานระดับทวิภาคีและองค์กรต่างประเทศทั้งหลายควรให้การสนับสนุนส่งเสริมสำนักงานคุ้มครองพยาน รัฐบาลที่มีโครงการคุ้มครองพยานที่เข้มแข็งก็สามารถให้ความช่วยเหลือทางด้านองค์ความรู้และเทคนิควิธีการได้ ประเทศเหล่านั้นมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือและพวกเขายังจะได้รับประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนดังกล่าว เพราะชาวต่างชาติที่มาตกเป็นจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทยก็ย่อมได้รับความเดือดร้อนจากกระบวนการยุติธรรมที่ถูกบิดเบือนไปด้วย เนื่องจากขาดโครงการคุ้มครองพยานและปัญหาอื่นๆ ที่ตามมา และสำหรับหน่วยงานระหว่างประเทศแล้ว ประเทศไทยถือว่ามีความสัมพันธ์ที่อบอุ่นที่จะทำโครงการคุ้มครองพยานให้เป็นตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จ และสามารถนำไปเผยแพร่ให้เป็นต้นแบบแก่ประเทศอื่นๆ ต่อไป

องค์การด้านสิทธิมนุษยชนทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ภาควิชาต่างๆ ในมหาวิทยาลัย กลุ่มวิชาชีพและกลุ่มศึกษาต่างๆ สมาชิกรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และที่สำคัญที่สุดคือผู้ตกเป็นเหยื่อและพยานเองควรมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องโครงการคุ้มครองพยานในประเทศไทย และควรทำทุกวิถีทางที่จะหยิบยื่นความรู้ความสามารถที่ตนมีเพื่อให้โครงการนี้กลายเป็นความจริง

ทนายสมชายอยู่ไหน?

เรื่องของทนายสมชาย นิละไพจิตรถือเป็นเหตุการณ์สำคัญของประเทศไทยในหลายๆ ด้าน นับตั้งแต่ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนคนนี้ถูกตำรวจลักพาตัวไปเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2547 คดีนี้ก็ได้รับความสนใจจากสาธารณชนทั้งในและต่างประเทศ และกลายเป็นคดีที่แสดงให้เห็นถึงความไม่จริงใจครั้งแล้วครั้งเล่าที่หลุดออกมาจากปากของเจ้าหน้าที่รัฐต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตน

อังคณา นิละไพจิตร ภรรยาของทนายสมชายได้พยายามต่อสู้เพื่อให้ได้คำตอบหรือความยุติธรรมที่เธอควรได้รับบ้าง บนเส้นทางแห่งการต่อสู้อันโดด

สมชาย นิละไพจิตร

เดี่ยวอังกฤษยังคงต้องเจอกับการขู่เอาชีวิต แต่เธอก็กลายเป็นนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนที่โดดเด่นตามแบบฉบับของเธอเอง ปัจจุบันเธอได้ก่อตั้งองค์กรหนึ่งขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิของครอบครัวของผู้สูญหายคนอื่นๆ ในประเทศไทย ในวันครบรอบสองปีของการหายตัวไปของสามีเธอ ทนายสมชายได้รับรางวัลนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนครั้งที่ 2 จากกรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย เพื่อแสดงความขอบคุณในการต่อสู้ทั้งของทนายสมชายและของอังกฤษ นอกจากนี้อังกฤษยังได้รับรางวัลจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งประเทศไทยและเป็นผู้ร่วมรับรางวัล Gwangju ด้านสิทธิมนุษยชนจากประเทศเกาหลีประจำปี 2549 อีกด้วย

อังกฤษ นีละไพจิตร

ตำรวจที่ตกเป็นจำเลยขณะมาขึ้นศาล

เดือนมกราคม 2549 หลังศาลอาญากรุงเทพอ่านคำพิพากษาตัดสินจำคุกหนึ่งในจำเลยห้าคนเป็นเวลาสามปีและกล่าวว่าเจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนรับผิดชอบต่อการหายตัวไปของทนายสมชาย นายกรัฐมนตรีในเวลานั้นกล่าวยืนยันว่ากรมสอบสวนคดีพิเศษจะขึ้นฟ้องคนกลุ่มนั้นอีกครั้งภายในเวลาหนึ่งเดือน แต่เรื่องนี้ก็ไม่เคยเกิดขึ้นรวมทั้งคำสัญญาอื่นๆ ที่เจ้าหน้าที่รัฐคนแล้วคนเล่าได้ให้ไว้ และยังมีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอีกหลายฉบับที่เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงรับปากไว้ตั้งแต่ปี 2547 ว่าจะมีการตั้งทีมสืบสวนที่ฝีมือดีมาทำคดีนี้อย่างจริงจังก็ไม่เคยเกิดขึ้น

ถึงปลายเดือนตุลาคมหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองบอกว่าตนรู้ว่าคนที่อยู่เบื้องหลังการหายตัวไปของทนายสมชายเป็นคนใกล้ชิดกับอดีตนายกรัฐมนตรี การออกมาเปิดเผยเรื่องนี้ทำให้คนที่เฝ้าติดตามคดีนี้รู้สึกแปลกใจเล็กน้อย เพราะมีการสงสัยมาแต่ต้นแล้วว่าหลักฐานที่พบโยงใยไปถึงคนในสำนักนายกรัฐมนตรีว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการลักพาตัวครั้งนี้ หลายคนยังเห็นตรงกันด้วยว่าตำรวจห้าคนที่ถูกดำเนินคดีเรื่องการหายตัวไปของทนายสมชายและหนึ่งในห้าถูกตัดสินว่ามีความผิดนั้นเป็นการทำตามคำสั่งที่ได้รับมาจากเบื้องบนอีกที แต่กรมสอบสวนคดีพิเศษก็ยังออกมาพูดว่าคดีนี้ขาดหลักฐานที่จะฟ้องร้องเอาผิดกับผู้ต้องสงสัย

คำแก้ตัวซ้ำซากของกรมสอบสวนคดีพิเศษว่าตนไม่สามารถสะสางคดีนี้ได้เป็นสิ่งที่ฟังไม่ขึ้น เพราะตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 กำหนดไว้ว่าเจ้าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจเต็มในการสอบสวนคดีที่ตนได้รับมอบหมาย มาตรา 22 กำหนดไว้ว่า เจ้าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจออกข้อบังคับการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตาม มาตรา 23 ระบุว่าให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษตาม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนมาตรา 24 ยังอธิบายอำนาจหน้าที่อื่นๆ ที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถทำได้ซึ่งเป็นสิ่งที่ครอบคลุม อำนาจที่ว่านี้รวมถึงการเข้าไปตรวจค้นในเคหสถานหรือตัวบุคคลโดยไม่ต้องมีหมายค้น การเรียกหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาเพื่อสอบถามหรือขอข้อมูล การยึดหรืออายัดทรัพย์สินเพื่อใช้เป็นหลักฐาน มาตรา 25 บอกว่าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถขอคำสั่งอนุมัติจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา เพื่อตรวจสอบเอกสารซึ่งส่งทางไปรษณีย์ โทรศัพท โทรสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อว่ามีการใช้หรืออาจถูกใช้เพื่อประโยชน์ในการทำผิด ส่วนในมาตราอื่นๆ ก็บอกว่าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถจัดทำเอกสารหรือหลักฐานปลอมขึ้นเพื่อประโยชน์ในการสืบสวน ให้กรมสอบสวนคดีพิเศษได้รับยกเว้นไม่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน และสามารถแต่งตั้งบุคคลซึ่งมีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านมาเป็นที่ปรึกษาคดีพิเศษหรือเป็นพนักงานอัยการได้ในกรณีที่เหมาะสม เมื่อพิจารณาจากอำนาจทั้งหมดที่กรมสอบสวนคดีพิเศษมีอยู่ในมือ ข้ออ้างที่ดีเอสไอบอกว่าตนมีปัญหาในการขุดค้นหาพยานหลักฐานหรือพยานบุคคลจึงเป็นเรื่องเหลวไหล และดีเอสไอก็เคยใช้อำนาจเหล่านี้ในการทำคดีอื่นๆ ซึ่งมีผลงานที่ดีมาแล้ว โดยเฉพาะคดีที่เป็นความผิดทางอาญาด้านการเงิน แล้วเหตุใดคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีทนายสมชาย นิละไพจิตรจึงไม่ได้รับความสำคัญโดยเท่าเทียมกันจากดีเอสไอ?

กรมสอบสวนคดีพิเศษล้มเหลวอย่างไม่เป็นท่าในการทำคดีนี้และคดีอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน นี้รวมถึงคดีออบสังหารนักอนุรักษ์ธรรมชาติสองราย คือ เจริญ วัคอัษร และพระสุพจน์ สุวโจ ซึ่งหลายคนมองว่าสาเหตุของความล้มเหลวมาจากการเอานายตำรวจชั้นสูงมาดำรงตำแหน่งหัวหน้าดีเอสไอซึ่งขึ้นตรงต่อกระทรวงยุติธรรม หลายคนยังเชื่อว่า พล.ต.อ. สมบัติ อมรวิวัฒน์และนายตำรวจระดับสูงบางคนพยายามขัดขวางกระบวนการสอบสวนคดีการหายตัวไปของทนายสมชาย ด้วยเหตุนี้ในปี 2549 กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียจึงได้ยื่นจดหมายเปิดผนึกเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนตัวผู้อำนวยการและปฏิรูปดีเอสไอ ในที่สุดต้นเดือนพฤศจิกายน 2549 พล.ต.อ. สมบัติก็ถูกทหารคณะปฏิรูปการปกครองเขี่ยออกจากตำแหน่ง แต่จนทุกวันนี้ดีเอสไอรวมทั้งลูกน้องของ พล.ต.อ.สมบัติที่ยังคงปฏิบัติหน้าที่อยู่ก็ยังทำตัวเป็นก้างขวางคอไม่ให้คดีนี้ได้รับการสะสางรวมทั้งคดีอื่นๆ ที่เป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยด้วย

นอกจากคำถามต่างๆ ที่ผุดขึ้นมาว่าใครคือคนสั่งอุมทนายสมชายแล้ว ยังมีคำถามอื่นๆ ที่ต้องถามเกี่ยวกับความล้มเหลวในการทำ

เจริญ วัคอัษร

พระสุพจน์ สุวโจ

คดีนี้ของดีเอสไอ เช่น ดีเอสไอ ได้พยายามทำอะไรกับนายตำรวจทั้งห้าที่ตกเป็นผู้ต้องหาบ้างเพื่อที่จะสืบสาวขึ้นไปให้ถึงตัวผู้บงการ? มีนายตำรวจระดับสูงคนไหนบ้างที่ถูกสอบปากคำโดยตรงเกี่ยวกับการหายตัวไปของทนายสมชาย? เหตุใดอดีตนายกรัฐมนตรีและคนในรัฐบาลจึงไม่ถูกเรียกมาสอบปากคำ หลังมีการออกมายอมรับว่าตนได้ยื่นข้อมูลบางอย่างเกี่ยวกับคดีนี้? พนักงานสอบสวนเคยพยายามสืบหา หรือไม่ว่าพวกเขาได้ยื่นข้อมูลอะไรมา? ถ้าใช่ พนักงานสอบสวนดำเนินการอย่างไรต่อไป?

นอกจากความสงสัยที่มีต่อตัวหัวหน้าดีเอสไอแล้วยังมีคำถามสำคัญๆ เกี่ยวกับระบบการบริหารงานที่ต้องถามรัฐบาลไทยอีกหลายคำถาม ทั้งเรื่องการปิดบังข้อมูลไว้เป็นความลับและการโกหก หลอกลวงที่เป็นลักษณะสำคัญในการบริหารงานของรัฐบาลไทย เหล่านี้เป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับทหารมากพอๆ กับตำรวจหรือหน่วยงานอื่นที่เป็นเครื่องมือของรัฐ การหายตัวไปของทนายสมชาย นิละไพจิตรเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเกินกว่าจะบอกว่าเป็นเพียงการเสียชีวิตของนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนผู้กล้าหาญคนหนึ่ง เพราะคดีนี้สะท้อนให้เห็นความบกพร่องที่ฝังลึกอยู่ในทุกหน่วยงานของรัฐในประเทศไทยที่ปล่อยให้เกิดการอุ้มฆ่า

ประเด็นนี้ยังเกี่ยวข้องกับสำเนิกรับผิดชอบและนิสัยชอบพุดพล่อยๆ กับประชาชนของสถาบันต่างๆ ของรัฐที่ทำหน้าที่บริหารปกครองประเทศ การที่มีรัฐมนตรี ข้าราชการและนักการเมืองหลายคนออกมาพูดให้ความมั่นใจเกี่ยวกับการทำคดีนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงรากเหง้าของปัญหา เกิดอะไรขึ้นกับสังคมที่ผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศสามารถรับปากโดยไม่มีสำเนิกรับผิดชอบที่จะปฏิบัติตามคำพูดนั้น? เป็นที่ทราบกันดีว่าในทุกประเทศทั่วโลกนักการเมืองและข้าราชการชอบใช้ลมปากสัญญาากับประชาชน แต่การรับปากเวลาหาเสียงเลือกตั้งว่าจะจัดการกับปัญหาอาชญากรรมกับการที่คนๆ หนึ่งยืนยันว่าจะมีมาตรการเฉพาะในการสอบสวนคดีอาญานั้นต่างกัน เมื่อพนักงานสอบสวนคดีอาญา อธิบดีกรมหรือรัฐมนตรีรู้สึกว่าคุณไม่มีความจำเป็นต้องรับผิดชอบในการทำหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วง นั่นเท่ากับเขากำลังหมิ่นศักดิ์ศรีตัวเอง ผู้ได้บังคับบัญชาและสถาบันที่ตนสังกัด แม้กระทั่งการแลกเปลี่ยนข้อมูลพื้นฐานในหมู่เจ้าพนักงานสอบสวนกันเองหรือระหว่างเจ้าพนักงานสอบสวนกับประชาชนก็ถูกทำลายไปด้วย แทนที่รัฐจะมีการบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ รัฐกลับเพิ่มความชอบธรรมให้ตัวเองด้วยวิธีโฆษณาชวนเชื่อ หลีกแห่งกฎหมายจึงถูกปฏิเสธและระบบการปกครองที่ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จจึงครอบงำต่อไป

กรรมาธิการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย

ฮ่องกง - 21 ธันวาคม 2549